

नमो तस्स भगवतो अरहतो सग्गमा सम्बुद्धस्स

आनन्द भूमि

THE ANANDABHUMI
(BUDDHIST MONTHLY)

(आनन्दकुटी विहारगुठीलाई कम्प्यूटर प्रदान गरेको दृश्य)

क
ति
पु
ही

एक प्रतिको ३।

वार्षिक ग्राहक शुल्क ३०।

आजीवन ग्राहक शुल्क ३००।

बुद्धसम्बत् २५३२	आश्विन पूर्णिमा	विक्रमसम्बत् २०४५	कार्तिक
नेपालसम्बत् १९०८	कोला थब	1988 A. D	October
बर्ष १६	अंक ७	Vol. 16	No. 7

आनन्द भूमि

संरक्षक

सहानायक आचार्य भिक्षु अनृतानन्द महास्थविर

प्रधान-सम्पादक

भिक्षु अश्वघोष

व्यवस्थापक

भिक्षु मैत्री

सम्पादक

सुवर्ण शाक्य

फोन नं. २-१२६५५

प्रकाशक

आनन्दकुटी विहारगुठी

आनन्दकुटी, काठमाडौं

कार्यालय

'आनन्दभूमि'

आनन्दकुटी विहार

पोस्टबक्स नं. ३००७

स्वयम्भू, काठमाडौं

फोन नं. २-२४४२०

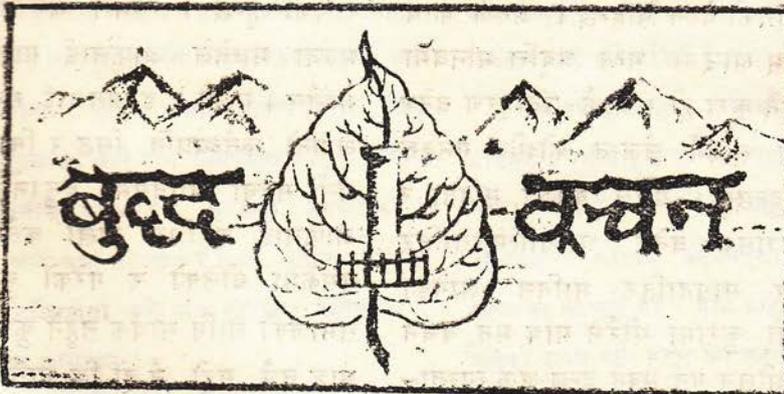
सगर-कार्यालय

'संधाराम'

भिक्षु तालीम केन्द्र

सुती, क्षेत्रपाटी, काठमाडौं

फोन नं. २-१५०१०

हिंसक, असत्यवादी, चोरी काम गर्ने, व्यभिचारी र मद्यपान गर्ने व्यक्तिले यसै
लोकमा आफ्नो उन्नतिको जग उखेल्दछ ।

सम्पादकीय

कटु सत्य

मानिस सत्य होस् वा असत्य होस् नरम र आफूलाई मन पर्ने कुरा गर्न वा सुन्न मन पराउँछ । सत्यको आधार बुझे पनि, सत्यपक्षमा सचेतता रहे पनि असत्यलाई बिल्कुल नकार्न सक्ने कुरा साह्रै कममा मात्र देखिन्छ । भगवान् बुद्धका प्रतिमा समक्ष गई पंचशील प्रार्थना गर्ने व्यक्तिहरू धेरै मात्रामा देखिन्छन् तापनि त्यस्ता शील व्यवहारमा पालन भएको देख्न ज्यादै मुश्किल छ । तैरि कुनै कुरामा अभ्यास गरिरहनु पूर्णतातिर जानु हो । यस निरन्तरताका बीचमा पनि बाधा अडचन धेरै आउँछन् । यी सबैको कारण मानवमन नै हुन सक्छ ।

सत्यको खोजीमा जान मानिसले टाढा जानुपर्दैन, त्यो आफ्नै मनले तुरुन्त पकड्न सकिने कुरा हो तर पनि मानव आफूभन्दा अरूले सत्यतातिर लागेको देख्न चाहन्छ । अरूले काम गरिदिएभन्दा र म खाउँछा भन्ने प्रवृत्ति मानवमा स्वभावतः रहने कुरा हो । आफै उदाहरण बनेर अरूलाई पनि सत्यमै लैजान कोशीश गर्नेहरू ज्यादै कम हुन्छन् । यसैले करुणा, मुदिता र उपेक्षाको उपासक बनेर आध्यात्मिकतातिर अग्रसर भएर साधनातिर मानिस लागेका हुन्छन् । राम्रो कुरामा थोरैले मात्र मन, वचन र कर्मले परिशीलन गर्न सक्ने हुन्छ अरु त्यस्ता-प्रति पनि बाहिरी सत्संग र भित्री आचरणमा

शुद्धता आउञ्जेल अनेकौं बाधा त आइपरैकै हुन्छ । अविचलित हुनु दुर्लभ हो ।

यसै सन्दर्भमा आफूलाई चोखो देखाउन र प्रयत्नशील सिद्ध गर्न प्रवचन, महावाणी र देशना गर्न लालायित रहेको हुन्छ । नेताहरू भाषण गर्दछन्, गुरुहरू उपदेश दिन्छन्, पत्रकार-हरू टिकाटिप्पणी गर्दछन्, यी सबै समाजको हित न चाहेर गरेका हुन्छन् तर आफूलाई चाहिँ हितमा लग्नुभन्दा अलग राखेर महामानव सम्झी अरूको चरित्र हेर्न मनरूपी उच्चासनमा रहने हुन्छन् ।

कटु सत्यलाई उदांग गर्ने हो भने यी सबै ढांगी जस्ता देखिन्छन्, कारण पहिले आफूले मनमा गुनेर, कर्तव्य ठानेर, प्रयत्न गरिसकेपछि-मात्र अरूलाई यस्ता कुरा भन्ने गर्ने नगर्नाले हो । अरूलाई भनेको कुरामा आफू उदाहरण नबन्ने भएर नै यो संसार महावाणी र शिक्षा, दीक्षा एवं पुस्तक पत्रपत्रिकाले भरिँदै आएको छ । 'भन्न सजिलो छ, गर्नु गाह्रो छ' यो आह्वान कुनै भुक्तभोगीको हुनसक्छ । शायद यो कटु सत्यलाई मात्र धेरैले तयार हुन नसक्ला किनकि अहंभाव (ego) लाई धेरैले आत्मसात् गरि-राखेको हुन्छ । त्यसैले अरूलाई गाली गर्दा मज्जा मान्नेले आफूलाई गाली गरेको सहन सक्तेन । गाली र इज्जतलाई सन्तुलनमा राखी आफ्नो कर्तव्यप्रति सिद्ध र निरन्तरता कायम गर्नु सच्चा मानिसमा हुनुपर्ने गुण हो । सधैं आफूलाई अहंभिन्न राखी कर्तव्यमा व्यस्त हुन नसकेमा बोलेको र गरेको कुरा मानिस र समाजको लागि सार्थक नहुने कुरा मनोवैज्ञानिक मात्र नभै सही नै हो कि भन्ने आनन्द भूमिले समझेको छ ।

शाक्यवंशोत्पत्ति

— आचार्य भिक्षु उ मृतानन्द

[शाक्यवंशोत्पत्तिबारे सुत्त निपातार्थकथा, सम्भापरि-
च्छेदजिनिय सूत्रको ध्यास्थामा र दोर्बनिकथार्थकथा अम्बट
रूद्रको ध्यास्थामा उल्लिख भएको पाइन्छ ।]

शाक्यवंशका पूर्वज पुरुष ओक्काक नामक राजा हुन् ।
यो राजाले कुरा गर्दा, उनको मुखबाट चिराग (उक्का)
जरत ररिम वा ज्वाला देखिन्थ्यो । त्यसैबाट उनको नाम
उक्काक > ओक्काक भनिएको हो ।

प्रथम कल्पमा महासम्मत् भन्ने राजाको रोज भन्ने
छोरा थियो । उसको छोरा वररोज; वररोजको छोरा
कल्याण, कल्याणको छोरा वरकल्याण; वरकल्याणको
छोरा मन्धाता; मन्धाताको छोरा चर; चरको छोरा
उपचर; उपचरको छोरा मखादेव र मखादेवको छोरा,
नाति, पनाति इत्यादि गरी ८४ हजार क्षत्रीय सन्तानहरू
थिए । यसपछि तीन पुस्तासम्म ओक्काकवंश रह्यो । यस-
मध्ये तेश्रो ओक्काक वंशीय राजाका भत्ता, चित्ता, जन्तु,
जालिनी र विशाखा भन्ने पाँच महिषीहरू थिए । तीमध्ये
जेठी महारानीले ओक्कामुख, करकण्डु, हत्थिनीक र
कासिनीपुर भन्ने चार छोराहरू र प्रिया, सुप्रिया, आनन्दा
विजिता र विजितसेना भन्ने पाँच छोरीहरू समेतगरी ९
छोराछोरीहरू जन्माइन् ।

पछि फेरि ओक्काक राजाले एक अर्को सुन्दरी तरुणी
स्त्रीसँग विवाह गरे । उनीले जन्नु भन्ने एक पुत्र जन्माइन् ।

त्यसबाट राजा खुशीमई रानीलाई बर मान्ने आज्ञा दिए ।
रानीले 'पछि मान्नेछु' भनिन् । एक दिन, ती कान्छी-
रानीले आफ्नो पुत्रका लागि राज्य माग्निन् । राजा
रिसाए । पछि रानीले राजालाई अनेक प्रेमलीलाद्वारा
प्रसन्न पारिन् । अनि ओक्काक राजा बाध्य भएर, बडो दुःख
तथा प्रेमपूर्वक आफ्नो वाचा हारेको कुरा चारै छोराहरू-
लाई संज्ञाई बुझाई, आठ मन्त्रीहरू तथा अनेक मानिसहरू
साथ दिई, आफू मरेपछि राज्य लिन आउने कुरा बताई
देशबाहिर पठाए ।

ओक्कामुखादि चारै राजकुमारहरूले बाबुको वचन
शिरोपर गरी 'केही लुटी भए क्षमा गर्नु होस्' भनी बाबुसँग
क्षमा प्रार्थना गरे । जानेबेलामा पाँच दिदी बहिनीहरू
पनि बाबुसँग नसोधी, उनीहरूसँग साथ लागेको हुँदा,
तिनीहरूलाई समेत लिई देशबाट निरके ।

"यो राजकुमारहरू, राजाको मृत्युपछि राज्य लिन
आउनेछन्" भन्दै हजारौं मानिसहरू राकुमारहरूका साथ
लागे । यसप्रकार साथ लागी आउने परिषद्, दिनकादिन
बढ्दैगयो । परिषद् बढ्दैगएको देखी राजकुमारहरूले
आपसमा सल्लाह गरे—“यदि चाहेको खण्डमा हामीले अरु
कसको राज्य पनि हरण गर्न सक्छौं । तर त्यस्तो हिंसा-
युक्त काम गर्नु मनासिब छैन । कसैलाई पीडा दिनु ठीक
होइन । जम्बूद्वीपमा त्यत्रा वनजङ्गलहरू छन् कुनै एक

जङ्गलमा बस्ती बसालौ ।' यस्तो सल्लाह गरी ती राज-
कुमारहरू बस्ती बसाल्न उचित स्थान खोज्दै क्रमशः
हिमालखण्डतिर लागे ।

[भिक्षु अमृतानन्द]

त्यस बखत बोधिसत्व एक महाधनी ब्राह्मणकुलमा
कपिल ब्राह्मण भन्ने नामले जन्मी, गृहत्याग गरी, ऋषि-
भेष लिई हिमखण्डको आसपासमा एक सुरम्य पोखरीको
किनारमा शाकखण्ड पर्णशाला बनाई बसेका थिए । उनी
अनेक भूगर्भ-विद्या, भूलक्षण विद्या जान्दथे । त्यस ठाउँको
जङ्गल दक्षिणतिरबाट पूर्वतिर फैलिएर गएको थियो ।
सिंहव्याघ्रादि अनेक जीव-जन्तुहरूको भयले गर्दा त्यस
ठाउँमा कोही पनि बास गर्न सक्दैनथे ।

ती राजकुमारहरू नगर बसाल्ने ठाउँ खोज्दै कपिल
ऋषिकहाँ आइपुगे । उनीहरूले ऋषिसँग सल्लाह मागे ।
ऋषिले उनीहरूप्रति अनुकम्पाराखी आफ्नै कुटी भएको
ठाउँमा बस्ती बसाल्ने सल्लाह दिए । यस्तो सल्लाह दिए-
को कारण सो भूमिभाग बडो गुणसम्पन्न भई लक्षणयुक्त
थियो । त्यस ठाउँमा बास गर्ने जस्तै दरिद्र पनि श्रीसम्प-
त्तियुक्त भई शक्तिप्रपन्न हुनसक्थ्यो । यो कुरा सुनी ती रा-
जकुमारहरूले भने—“भन्ते ! यहाँ त तपाईं बस्नुभएको छ !”

राजकुमारहरूको कुरा सुनी कपिल ब्राह्मण ऋषिले, “म-
लाई कतै एक छेउमा एक कुटी बनाई, तिमीहरू यसै
ठाउँमा नगर बसालौ ‘कपिलवस्तु’ अर्थात् कपिलको ठाउँ हो
भन्ने नामकरण गरी बस’ भने । राजकुमारहरूले त्यस्तै
गरे । त्यहाँदेखि नै “कपिलवस्तु” भन्ने नगरको स्थापना
भई “कपिलवस्तु” भन्ने नामको सृजना भएको हो ।

समय बित्दैगएपछि एक दिन ती राजकुमारहरूका
साथ आएका मन्त्रीहरूले यस्तो विचार गरे —

“यदि यी राजकुमारहरू आफ्ना बाबु आमाका छेउमा
भएका भए यिनीहरूको कस्तो ऐश्वर्यका साथ विवाह
मङ्गल हुन्थ्यो होला अब यी काम हामीले पूरा गर्न
सक्नुपर्छ ।”

यति कुरा आपसमा विचार विमर्श गरी मन्त्रीहरूले
राजकुमारहरूसँग सल्लाह गरे । अनि राजकुमारहरूले
भने —

“हामीलाई यहाँ को कस्ता छन् भन्ने कुरा थाहा छैन ।
को कुन जातिका हुन् भन्ने कुरा पनि थाहा छैन । अतएव
जाति सम्भेद गरी सन्तान पाउनुभन्दा आफ्नै बहिनीहरूसँग
विवाह गर्नु बेस हुनेछ र हामी प्रस्तै गर्न चाहन्छौं ।”

अनि उनीहरूले आफ्नी जेठी बहिनी ‘प्रियालाई
मातृस्थानमा राखी अरू चारवटी बहिनीहरूलाई आ-
आफ्ना पत्नी बनाए । यो कुरा राजा ओक्काकले सुनी
‘सक्या वत भो ! कुमाराति’ अर्थात् ‘भो राजकुमारहरू
हो ! अवश्य नै सकौं’ भन्ने उद्गार प्रकट गरेबाट सकका
> सक्या > शाक्य भन्ने नाम रहन गएको हो । त्यस-
बेलादेखि नै शाक्यवंशको श्रीगणेश भएको हो । ★

दिन रातको ८ घण्टा अनि ४ मिनेट अर्थात् ६ स्वासको
प्राण हुन्छ । यो छिन छिनमा हुने सहजानन्द हो ।

— नीलकण्ठ

पाकिस्तानमा बुद्धधर्म र संस्कृतिको प्राचीन परंपरा

— प्रो. अहमद हसन डानी

पाकिस्तान, ऋग्वेदमा सप्त - सिन्धु भनिएको सिन्धुभूमि हो र प्राचीन कालदेखि नै सभ्यताको अविच्छिन्न परम्परा रहेको गाउँ हो । यो कुरालाई पाकिस्तानको अमूल्य निधिको रूपमा रहेको बौद्ध संस्कृतिका कला तथा अरू ऐतिहासिक सामग्रीले प्रत्यक्ष रूपमा सशक्त अभिव्यक्ति गरेका छन् । शान्तिको पहिलो पाठ बौद्ध सम्राट् अशोकले जनतालाई दिएका आदेशका रूपमा लेखिएको शिलापत्र अबोटाबाद जिल्लाको मानसे-हरा र शाहवाग्राहीमा सुरक्षित छ । सर्वत्र नजीकैका ती ठाउँलाई प्राचीन कालमा बरूसा भनिन्थ्यो । ती सन्देश जनआदेश धेरै आक्रामक जाति र शासकहरूलाई लज्जित र असफल बनाउने काममा खरो उत्रिएको तथ्य इतिहासले देखाएको छ । ती संकेतहरूको उपस्थिति मानवीयता शान्तिद्वारा मात्रै बाँच्न सक्दछ भन्ने बताउन समर्थ भएको त्यतिबेलाका शहर ध्वस्त भइसके तर शान्तिको पाठ अझै अविनाशी शिलामा कुँदिएको छन् । मिर नामक स्थानको प्राचीन शहरको भग्नावशेषमा सुरक्षित अशोक-द्वारा स्थापित "धर्मराजिका स्तूप" ले उनीपछिका उत्तराधिकारी शासकहरूको ध्यान बुद्धधर्मको शिक्षा, सन्देश र प्रभाव विस्तार गर्नमा निकै आकर्षित गर्‍यो । बुद्ध र धर्मप्रतिको आस्था र यसका उपदेशहरू धर्मराजिका स्तूपमा कुँदिएका छन् र स्तूपको वरिपरि बौद्ध गुम्बाहरू निर्माण

गरिएको संकेत त्यहाँ पाइन्छ । तक्षशिलामा स्थापित बौद्ध धर्मकास्तूप, शिलालेख, गुम्बाहरूबारे यो एउटा सानो उदाहरणमात्र हो ।

गिरी, मोहरा, मोरादु, पिप्पला, बहल्लार र जुलियन आवि ठाउँमा बौद्ध स्तूप र गुम्बाहरू र अरू शिलालेख, भितीचित्रहरू बुद्धधर्म र भगवान् बुद्धका कथा भन्ने अझै सजीव रूपमा विद्यमान छन् ।

त्यस क्षेत्रका चारैतिर भएका स्मृति चिन्ह र स्तूप आफैले यस देशमा भएको बुद्ध र बौद्धधर्मको महान्ता अनि व्यापकता देखाउँछ । चीनियाँ यात्रीका अनुसार यो देश बौद्धधर्म र दर्शन हुर्कने दोस्रो महत्त्वपूर्ण ठाउँ भयो र यस धर्मका विद्यार्थी तथा विद्वान् सबैका लागि अध्ययन अनुसन्धान र अरू कुरा थाहा पाउन तक्षशिला एक महत्त्वपूर्ण स्थान सिद्ध भयो । त्यहाँका विश्वविद्यालयबाट धेरै मानिस लाभान्वित भएका थिए ।

बादशाह कनिष्कको राजधानी भनिने पुरानो पुरुषपुरामा बौद्ध महासभा भएको थियो भनिन्छ । त्यो जे भए पनि हामी कनिष्ककै मुद्रामा सर्वप्रथम बुद्धको एउटा निश्चित आकृति पाउँछौं जुन मुद्रा बौद्धकलाले गान्धारमा चरम उन्नति गरेको समयमा प्रसार भएको अनुमान गरिन्छ । यही पुरुषपुरामा प्रसिद्ध कनिष्कविहार छ र त्यसमा भएका महत्त्वपूर्ण लिखित र कलाहरू अहिले

पेशावर म्यूजियममा सुरक्षित रहेका छन् । यस म्यूजियममा गान्धारका प्राचीन प्रस्तर कलाकृतिहरूलाई भगवान् बुद्धको जीवमकथा प्रष्ट्याउने क्रममा मिलाइएर प्रदर्शन गरिएको छ । त्यसको साथै शुरूदेखिकै कलाको प्रारम्भ विकास चरम उन्नायक स्थिति र ह्यालोन्मुख अवस्थाको क्रमिकरूपमा बढी राम्ररी प्रस्तुत गरिएको छ । यी अमूल्य कलाकृतिले कनिष्क विहारका बारेमा हूनसांगले लेखेका कुरा संज्ञाउँदछन् । उनले लेखेका थिए - "यो विहार बनेदेखि धेरै शास्त्र निर्माताहरूले लेखेका यहाँ बसेर उच्चफलको (अर्हत् उपाधिको) आस्वादन गरेका छन् । उनीहरूको ख्याती व्यापकरूपमा फैलिएको छ, उनीहरूको अनुकरणीय र उदाहरणीय धार्मिक चरित्र अझै सुरक्षित छ । विहारको तेस्रो बुर्जामा प्रातःस्मरणीय पार्श्वविकको कक्ष छ जुन अहिले भग्नावस्थामा भेटिन्छ । यहाँ शिलापत्रका रूपमा उहाँको सम्मानमा उत्कीर्ण गरिएको मानपत्र राखिएको छ । यही प्राचीन कक्षमा वसुबन्धु बोधिसत्वले अभिधर्मकोष शास्त्र निर्माण गर्नु भएको थियो । वसुबन्धुगृहको करीब पचास कदम जति पर अर्को एक ठाउँ छ जहाँ शास्त्रज्ञ मनोहृताद्वारा "विभाषा शास्त्र" शीर्षक ग्रन्थ तयार गरिएको थियो ।

पेशावरबाट बीस माइल पर पर्ने उत्तर पूर्व चार्दस्ता क्षेत्रमा प्राचीन पुष्कलावतीको भग्नावशेष पाइन्छ । उक्त शहर काबुल र स्वात नदीको संगम छेउमा अवस्थित थियो । प्राचीन प्रयाग भनिने त्यस क्षेत्रको संज्ञना स्वरूप अहिले पनि यहाँको गाउँलाई प्राङ्ग भनिन्छ । त्यहाँबाट करीब पन्ध्र माइल उत्तरमा 'तल्ली - ई - बाही' को भव्य भग्नावशेष पाइन्छ जहाँ कलाकृतिका विविधताहरू देखिन्छन् । त्यस ठाउँको केन्द्रमा शुरूको

गुम्बा ती लौंका स्तूपहरूका अवशेषहरू पाइन्छन् । पारथी शासक गोण्डो - फेरसको शिलापत्र पाइएको गुम्बा दुइतले भएको र जोडिएको भान्छाघर तथा भान्छाखण्डका साथै अरू कक्षहरू समेत भएको संकेत प्राप्त भएको थियो । यी पछि गएर समय समयमा विस्तारित हुँदै निकै ठूलो भएको पाइन्छ । पछि यसका चारैतिर लगाइएका पखालिमा खोपाहरू बनाएर ती खोपाभरि बुद्धका विभिन्न मुद्राका आकृतिहरू बनाइएको पाइन्छ । साथै पूजा गर्ने अरू कक्षहरू निर्माण गरिएको देखिन्छ । पछिकाले बुद्ध र बोधिसत्वका मूर्ति आकृतिहरू विव्रित गर्दै थप्दै गएपछि बढी भौड हुन थालेपछि कहिले काहीँ पर अलि एकाग्रतामा बसेर ध्यान गर्न हुने ठाउँहरूको निर्माण गर्दै गए ।

कनिष्क विहारको तेस्रो बुर्जाको प्राचीन वक्षमा वसुबन्धुगृहको करीब ५० कदम जति पर अर्को एक ठाउँ छ, जहाँ शास्त्रज्ञ मनोहृताद्वारा 'विभाषा शास्त्र' ग्रन्थ तयार भएको थियो ।

मलकन्दा भञ्ज्याङ पार गरेपछि सात उपत्यकाको मनोरम ठाउँको नजीकै चाकदरामा पनि बौद्ध गुम्बाहरू पाइन्छन् । यस ठाउँमा उत्खननद्वारा प्राप्त सामग्रीहरू अहिले संकलन गरेर विर म्यूजियममा प्रदर्शन गरिएका छन् । मिगोराबाट अगि बढ्दैजाँदा ठूलाठूला आकारका ढुङ्गामा कुँदिएका सामग्रीहरू सडकछेउमा प्रशस्त पाइन्छन् । बुरकरा स्थित मिगौरामा अरू स्तूप र गुम्बाहरूका मूल आकर्षणको बस्तु मुख्यरूपमा रहेको बातुलो स्तूपलाई मान्न सकिन्छ जुन स्तूप विभिन्न समयमा गरी धेरै पटक पुनर्निर्माण गरिएको संकेत फेला पर्छ । पछिल्लो समयमा निर्मित स्तूपको जगको बलियो लिउनमा विभिन्न कलाकृति कुँदिएको भेटिन्छ ।

मिगोरा पछाडि स्थित धार्मिक स्थल मिलगितमा अझै पनि प्रशस्त स्तूपहरू उखनकर्तालाई पर्खेर बसेकाछन् यस अघि पनि त्यहाँबाट बौद्धधर्मका लिखित सामग्रीहरू फेला परेका थिए। त्यहाँबाट अझ उता लागेपछि सिन्धुकिवाड चीन पस्ने मार्ग फेला पर्छ जसबाट बुद्धधर्मको

र संस्कृतिको बिस्तार बाहिर हुँदै गएको संकेत पाइन्छ। यी सबै अध्ययन र सामग्रीले विगतको बौद्धिक र सांस्कृतिक सभ्यताबारे प्रकाश पार्नुका साथै पाकिस्तानमा भएको बुद्धधर्म र संस्कृतिको प्राचीन परम्पराको ठोस प्रमाण र आधार प्रस्तुत गर्दछन्।

— अनु. वि. चा.

मंगलगान

रत्नराज शाक्य "सर्वहारा"

बुटवल, पुल्चोक

आऊ हामी मिलिजुलि शुभदिन मनाऔं
पंचशील मूलमंत्र जपी शान्तिको मूल फुटाऔं
ऊँबनीचको भेद भेटाई बनाँ हामी सबै समान
विश्वशान्तिको लागि चालौं यो अनुपम अभियान ॥१॥

बोधिवृक्षमुनि ध्यान मग्न भै बुद्धले पाए ज्ञान
पंचरंगो ध्वजामुनि गाउँछौं हामी मंगलगान
बौद्धधर्म ग्रहणगरी देऔं योगदान
बल्ल विश्वले पाउनेछन् शान्तिको रसपान ॥२॥

बौद्धधर्म बिना सम्भव छैन यहाँ विश्वशान्ति
पंचशील अपनाएर फिजाऔं विश्वमा क्रान्ति
आऊ हामी मिलिजुलि गाऔं बुद्धको गुणगान
नेपाल र नेपालीको राखौं गौरवमय विश्वमा ज्ञान ॥३॥

×

सम्पादकलाई चिठी

श्रीमान् सम्पादकज्यू,

म एक यस आनन्दकुटी बिहार गुठीद्वारा प्रकाशित हुने बुद्धधर्म सम्बन्धी आनन्दभूमि मासिक पत्रिकाको नियमित ग्राहक हुं। मेरो थोटा कुराको गुनासो छ कि सिद्धार्थ गौतम वंशाख पूर्णिमाको दिन जन्मेको हो तर राहुलकुमारको जन्म मिति हामीलाई थाहा छैन कृपया झर्को नमानी बताइदिनुहुन्छ कि ?

पुष्पप्रसाद साय्मि

—काभ्रे, साँगा

मुदेटोल - ४

[राहुलकुमारको जन्म अषाढ पूर्णिमाको दिनमा भएको हो। त्यही दिन सिद्धार्थकुमारले गृह त्याग गर्नुभएको कुरा पालि जातक अठकधामा उल्लेख भएको छ।]

×

भिक्षु अमृतानन्द महास्थविरद्वारा संस्थापित "आनन्दकुटी बिहारगुठी" को प्रमुख जिल्ला अधिकारी कार्यालय काठमाडौं संस्था दर्ता नं. १/०३१ हो। — आनन्दभूमि

सांस्कृतिक निधि : इण्डोनेसियाको बोरोबुदुर

- रमेश शर्मा

इण्डोनेसियाको केन्द्रीय जामास्थित प्रागो तथा एलो भदोको संगम नजीक केदु मैदानको हरियालीमा रहेको बोरोबुदुर जामानी बौद्धकलाको उत्कृष्ट उदाहरण हो। यो ज्वालमुखी पर्वत श्रृंखलाद्वारा घेरिएको छ। बुद्धको यो स्तूप आठौं शताब्दीको उत्तरार्द्धतिर महायान बौद्ध शैलेन्द्र वंशको युगमा बनाइएको थियो। स्थनीयरूपमा चाँही बोरोबुदुर नामले प्रसिद्ध उक्त ऐतिहासिक स्मारकलाई त्रारोबुदुर पनि भन्ने चलन छ।

बोरोबुदुर एउटा आधार पाँचवटा चतुर्भुज आकारका खण्डहरू तीनवटा गोलाकार मञ्चहरू तथा केन्द्रमा घण्टा आकारको स्तूप भएको खण्ड खण्ड परेको पिरामिड जस्तो छ। यो ११३ वर्गको मिटरको आधारमा खडा भएको छ। यसको उचाई ३५ मिटर छ। चतुर्भुज आकारका खण्डहरूलाई घेर्ने पछालमा सुन्दर तरीकाले कुँदिएका १४६० चित्रहरू तथा बुद्धका ४३२ प्रतिमाहरू छन्। गोलाकार तीन मञ्चहरूमा स्थापित घण्टा आकारका ७२ स्तूपहरू प्रत्येकमा बुद्धका प्रतिमा छन्। सबभन्दा माथिल्लो भागमा एक स्तूप खडा छ।

बुद्धधर्मको महायान शाखाको आधारमा बनाइएको यस स्मारकका प्रत्येक सतहले तीन धातुहरू मध्ये एकको प्रतिनिधित्व गरेको छ। यस धर्म अन्तर्गत जीवनलाई तीन भागमा विभाजन गरिएको छ। सबभन्दा तल्लो

सतहमा कुँदिएको सांसारिक लिप्सालाई प्रतिबिम्बित गर्ने चित्रहरूले 'कामधातु' को प्रतिनिधित्व गर्दछन्। 'कामधातु' भन्नाले वासनाहरूको प्रभावक्षेत्र भन्ने बुझिन्छ। जातकका कथाहरूलाई चित्ररूपमा कुँदी राख्ने सजाइएका चौकोस भएका चतुर्भुज खण्डहरूले 'रूपधातु' को प्रतिनिधित्व गरेका छन्। 'अरूपधातु' भन्नाले निराकार एवं अनासक्तिको स्थितिलाई बुझाउँछ। सबभन्दा माथिको स्तूप निर्माणको प्रतीकस्वरूप रहेको छ जतिबेला सर्वोच्च सत्यको अनुभूति हुन्छ।

बोरोबुदुर मानव निर्मितमात्र नभएर यसको निर्माणमा प्रकृतिको पनि हात रहेको पाइन्छ। एउटा पहाडको माथिल्लो भागलाई खण्ड खण्ड बनाएर त्यसलाई कलात्मक बस्तुहरूको स्थापनाद्वारा सजाइएको छ। त्यहाँ रहेका चित्रकक्षका अग्र भागहरूमा १३ सय जति चौकोस जस्तो बनाई तिनमा मूर्ति कुँदिएका छन्। यी मूर्तिहरूमा बुद्धको जीवनका विभिन्न शलक तथा उनका पूर्वजन्मका कथाहरू अंकित छन्। त्यहाँको शिल्पकला सारनाथको गुप्तकला तथा भारत स्थित अजन्ताका शिल्पकलाहरूबाट निकै प्रभावित भएको पाइन्छ। तर भवनको अग्रभागमा चौकोसभित्र बनाइएका मूर्तिहरू भने शूद्र जामानी कलाका नमूनाहरू हुन्।

बोरोबुदुर हेर्दाखिर एउटा ठूलो मण्डल जस्तो देखिन्छ । कुनैति तीर्थयात्रीले पूर्वपट्टि-बाट शुरु गरी उक्त स्मारकको देब्रे पट्टिबाट परिक्रमा गर्दा उसको यात्रा एक आध्यात्मिक यात्राको प्रतीक भए जस्तो भान हुन्छ ।

यसको आधारलाई स्वर्ग तथा नरकका कलत्मक दृश्यहरूद्वारा सजाएर पछाडि त्यसलाई ढाकिएको थियो । प्रथम खण्डमा बुद्धका मूर्तिहरूको एक पंक्ति छ । ती सब मूर्तिहरू भिन्ना भिन्ने खालका छन् । अर्को खण्डमा बुद्धद्वारा गरिएका असाधारण कार्यहरूको गाथा चित्र सहित अंकित गरिएको छ । तेस्रो र चौथो खण्डहरू भावी बुद्ध मंत्रेयको विषयमा छन् । पाँचौं खण्डदेखि उताका तीनवटा गोलाकार सतह अन्य सतहहरूको विपरीत त्यति राम्रोसँग सजाइएका छैनन् । त्यहाँ जाने तीर्थयात्री यहाँनिर आइपुग्दा भौतिक संसारका आकृतिहरूलाई दाँजेर अगाडि बढ्छ । मण्डलको केन्द्रमा पुग्दा उसले बुद्धहरूको आध्यात्मिक संसारभित्र प्रवेश गरिसकेको हुन्छ । घण्टा जस्ता ढाँचाहरूमा राखिएका तीन गोलाकार सतहका बुद्धका प्रतिमाहरू तथा ठूलो केन्द्रीय स्तूपभित्र पूर्णरूपमा छिपेको बुद्धको मूर्तिले आध्यात्मिक यात्राको अन्तिम अवस्था जसलाई अरूपधानु अर्थात् निराकार संसार भनिन्छ, लाई इंगित गर्दछ ।

बोरोबुदुरमा पसियन बेबिलोनियन तथा ग्रीक प्रभाव देखिए तापनि केही बिद्वान्हरूको भनाइ अनुसार धेरैजसो जामानी विशेषता नै प्रतिविम्बित भएको छ ।

जामामा एक शताब्दी आधासम्मको लागि बुद्धधर्मको वाध्यात्मिक केन्द्र तथा तीर्थस्थलको रूपमा देखापरेका बोरोबुदुर एक पटक विस्मृतिको खाडलभित्र लोप हुन

आनन्दभूमि

गयो । मातरम्को राज्यको पतनका साथसाथै राजनीतिक तथा सांस्कृतिक कार्यकलापहरूको केन्द्र केन्द्रीय जामाबाट पूर्व जामामा सर्न गयो । सन् १८१४ मा ब्रिटिश प्रशासक सर थमस न्याफतसले उक्त स्थलमा बर्द्धगएको जंगल नष्ट नगरुन्जेल प्राकृतिक उथल पुथलको कारणबाट सो स्थल पुरिएकै अवस्थामा थियो । यसै शताब्दीको शुरुमा एकजना डच इन्जीनियर थियोजेर भ्यान सर्पले यसको जीर्णोद्धार गरे ।

जंगल फाड्नाले बोरोबुदुरको आकृति स्पष्ट हुन गए तापनि यसमाथि उष्ण मौसमको प्रतिकूल असर परिरहेकै थियो । सन् १९४५ मा इन्डोनेशिया गणतन्त्र घोषित भएपछि यसलाई प्रमुख कलात्मक बस्तुको रूपमा ग्रहण गरिएको हो ।

प्रारम्भिक अध्ययनपछि सन् १९५५ तथा सन् १९६७ मा यसको संरक्षण गर्ने इण्डोनेसियाली सरकारले प्राविधिक तथा वित्तीय सहयोगका लागि यूनेस्कोसँग आग्रह गर्‍यो । सम्बन्धित विशेषज्ञहरूले उक्त स्थलको जाँचबूझ गरी दीर्घकालीन समाधानको लागि बोरोबुदुरको आधार सबल बनाउनु पर्ने, ढल ध्ववस्थामा सुधार गर्नु पर्ने तथा भावी दाबीबाट जोगाउन सतह सफा गर्नु पर्ने कुरामा सहमत प्रकट गरे ।

सन् १९७३ मा बोरोबुदुरको संरक्षण गर्ने उद्देश्यले यूनेस्कोले अन्तर्राष्ट्रिय अभियानको शुरुवात गर्‍यो । त्यस कार्यमा अन्तर्राष्ट्रिय समुदायले पनि सकारात्मक अभिरुची प्रकट गर्‍यो । हाल उक्त बहुमूल्य सांस्कृतिक संरक्षण एवं संवर्द्धन गर्ने कार्य सम्पन्न भैसकेको छ ।

बौद्धधर्मको प्रचार प्रसारमा रेशापथ

व. आ. कनकद्वीप

सिद्धार्थमार्ग, काठमाडौं

बुद्धको उद्गम स्थल नेपालबाट भारत, भारतबाट बुद्धधर्म भारतको पश्चिमी क्षेत्रदेखि पूर्वी यूरोप र पूर्वी एशिया क्षेत्रबाट मध्य एशिया एवं इन्डो चाइना (हालको भिज्जनामसम्म) र त्यसबाट पनि अगाडि हुँदै जापानसम्म बौद्धधर्म फैलिनको इतिहास क्रममा तत्कालीन अन्तर्-शीय मार्गहरूको रोजक इतिहास छ । ती मार्गहरूमा साह्रै नै उल्लेखनीय बणिक्मार्ग (trade route) लाई रेशापथ वा (Silk-route) पनि भन्ने गरिन्छ जुन इशाको उत्तरार्धका शताब्दीहरूमा साह्रै नै ख्याति प्राप्त एवं चालू अवस्थाको भएता पनि क्रमशः त्यो बाटो पछिल्लो दश शताब्दी पछिबाट दुर्गम भएर गयो ।

त्यसैले अठारौं शताब्दी अता त्यस मार्गलाई छिचोलेर सञ्चालन गर्न खोज्ने पर्यटकहरूले त्यस ठाउँलाई यमलोक (land of death) पनि भन्न थाले ।

त्यस बाटोको महत्त्वबारे पोख्रिएका उद्गारहरूको ऐतिहासिक झलक यस्तो छ ।

This great Trans-Asian highway carried yet another commodity which was to prove far more significant than silk. It was to revolutionize art and thought not only in China but

throughout the entire Far East. This was the gentle creed of BUDDHISM which preached compassion to all living creatures,

(यो ठूलो एशिया वारपार गर्ने राजमार्गबाट माल-तालमात्र व्यापार हुने होइन कि त्यो भन्दा पनि ठूलो कुरो त कला र दर्शनको आदान प्रदानबाट टाढा-टाढाको पूर्वी क्षेत्रसम्म विचारको क्रान्ति लगिदिएका थिए र त्यो (चीनमा मात्र होइन) ठाउँमा कुराको सिद्धान्तको मूल तत्व भएको बौद्धधर्मको थियो ।)

उसबेला, बौद्धधर्म मान्ने विशाल भारतका शासक-हरू, व्यापारको लागि पर्यटन गर्ने बणिक् समूह एवं बौद्ध भिक्षुहरूले भारतको काश्मिर लेह लड्डाख हुँदै त्यस ऐतिहासिक मार्गको उपयोग गरेका थिए भन्ने तथ्य त्यस ठाउँहरूका ऐतिहासिक भग्नावशेषहरूले बताउँछ ।

छोटलेर हेर्दा चीनको तांगवंशको वंशावली र बौद्ध यात्रीहरूको यात्रावर्णनमा भारतको पश्चिम क्षेत्रमाथि तक्षशिला भन्ने ठाउँ (हाल पेशावर) थियो । त्यस ठाउँमा बौद्धधर्मका प्रकाण्ड विद्वान्हरूद्वारा खोलिएको पाँच सय भन्दा बढी विद्यार्थीहरूले विद्याध्ययन गर्ने विश्व विद्यालय थियो । त्यस विद्यालयमा यूरोपदेखि मध्य एशिया एवं

चीनसम्मका मानिसहरूले बौद्धधर्म सम्बन्धी ज्ञान हासिल गर्थे । यस प्रकारको बौद्धप्रतिष्ठान इशापूर्व छैठौं शताब्दीदेखि इशाको ११म एवं द्वितीय शताब्दीसम्म ज्यादै नै समुन्नति देखिएकोले तत्कालीन भारतीय शासकहरू एवं चीनका ताङ्ग वंशको पनि गहिरो सम्बन्ध रहेको थियो भन्ने तथ्यहरू थाहा हुन्छ । यस कुराको पुष्ट्याइको लागि अठारौं एवं उन्नाइसौं शताब्दीदेखि आजसम्म अनुसन्धानमा लागेका बौद्धविद्वान्हरूले कतिपय आआपना यात्रावर्णन (travelogue) मा वर्णन गरेका छन् ।

त्यसपछि क्रमशः भारतको पूर्वोत्तर बाटोबाट उक्त रेशापथक सहायक छेउबाट रयाम (थाइल्याण्ड) कम्बोज (कम्बुचिया) हुँदै इण्डो चाइना (हालको भियटनाम) सम्म बौद्धधर्मको यथेष्ट प्रचार हुन पुगेको थियो ।

तत्कालीन भौगोलिक परिवेशमा यस रेशापथलाई तिब्बत, काश्मिर, अफगानिस्तान र रुससँग जोडिएको देखाइएको भएता पनि ती ठाउँका नामहरू (जहाँ बौद्ध स्तूप, शिलालेख एवं गुफाहरू भेटिएका छन् ती ठाउँहरू) आज हामीलाई अप्रचलित एवं विरानो लाग्छ । ती ठाउँहरूका नाम पश्चिम यूरोपीय भागा ठाइरेदेखि पालमपारा, हामादान, मेर वा Meru बोखारा, काशगार (जहाँको सहायक बाटो भन्ने लड्डोख पुगिन्छ) कुचा, सेउलन, हुन हु आग, लानचोउ र चाङ आन Chang-an (हालको सिआन, अथवा चीन पर्दछ । उक्त राजमार्गलाई रेशापथ Silk route यस निमित्त भनिएका हुन् कि त्यसबाटो बाट चीनियाहरूले आफ्नो पेशमा बनेका संसारका सबैभन्दा असल रेशमी वपडा जुन त्यसवेला यूरोपीय मानिसहरूलाई बनाउने तरिका नै थाहा थिएन बेचन यूरोपको रोम (इटाली) सम्म पनि यूरोप र एशियाको पहिले समागम स्थल (The

silk- road linking Rome and China) भनिएको पनि छ । उक्त भनाइको पुष्ट्याइसा रोम (इटाली) को बंभवको प्रस्थाती र ग्रीसको शक्ति यूरोपमा र चीन, मंगोल एवं भारतको ध्याति एशियामा हुँदा ती देशहरू बाहेक धेरै देशहरूको संख्या गणनाउनुको थिएन । पछि क्रमशः भारत इहवर्तबाट आर्षयत भनिन थालिएको थियो ।

भारतमा आर्षहरूको आक्रमण एवं मध्य एशियाबाट आएका ग्रीक शक हूण, अरब, मंगोल र तुर्कहरूलाई क्रमशः बौद्ध बनाएर भारतको रक्षा गर्ने महान् मानवीय सिद्धान्तको धर्मलाई बीसौं शताब्दीका यूरोपीय विद्वानहरूले उक्त रेशापथको महत्ता संगै ध्याएषा गरेका छन् ।

हुन पनि इशापूर्वका शताब्दीहरूमा यूरोप बर्बर अवस्थामा थियो भन्ने एशिया उन्नतिको चरममा थियो । भारतमा इ. पू. छैठौं शताब्दीमा शाक्यमुनिको जन्म भए झैं चीनमा उसै बेला कन्फुसियस र लाओजेको जन्म भएको थियो । त्यस्तै इरानमा जरथुरत आए झैं युनानमा पाइथा गोरस आएका थिए । उपर्युक्त कुनै पनि महान्

व. आ. कनकद्वीप

व्यक्तित्वहरूले अन्धविश्वासका पाखण्डीपूर्ण कुराहरू भनेका थिएनन् । कनफुसियस र ला ओजेले त सामाजिक नियमहरूको अति नै रोचक नीतिहरू बनाइदिएका थिए । अतः बौद्धहरूको महायानी महान् उद्देश्य आत्मसात् गर्न चीनियाहरूलाई कुनै गन्धो कुरो होइन । बौद्धधर्म त्यसैले ताङ्ग वंशमा चीनसम्ममात्र होइन मध्य एशियाको हरेक क्षेत्रमा फैलिन सकेको थियो ।

यसरी बौद्धधर्मको फैलावटको सन्दर्भ उल्लेख गर्दा हामीले सर्वप्रथम महान् अशोकलाई सम्झनु बति आवश्यक हुन्छ । उनी इ. पू. २६८ मा भारतका सम्राट् भए । तर उनले कलिङ्गको लडाइँ जितिसके पछि स्वयं बौद्ध भएर अहिंसाको मार्गमा लागे । हामीले अशोककै शब्दहरू कतिपय स्तम्भ, शिक्षा एवं धातुपत्रहरूमा पढ्न पाइरहेका छौं ती ऐतिहासिक घटना जसबाट पृथ्वीका सम्पूर्ण प्राणीहरूले युद्धबाट विजय हुनुको सट्टा आआफ्नो चित्त विकृतिबाट विजय पाउनकोलागि उपदेशहरू कथेका छन् । महान् अशोकको बौद्ध मिसन पश्चिम एशिया, यूरोप एवं अफ्रीकासम्म पनि पुगेको थियो । आफ्नै भाइ बहिनीलाई श्रीलंकामा पठाएको कुरो त अब श्रीलंकाका बौद्धहरूकै उल्लेखबाट स्पष्ट हुन्छ । उसबेला बौद्धधर्म अध्ययन गर्ने चारवटा विश्व विद्यालयहरू (क) तक्षशिला (ख) मथुरा (ग) उज्जैन (घ) र नालंदाका रहेको थियो । तिनै विश्वविद्यालयका बौद्धहरू यत्रतत्र फैलिन गएका थिए । उनीहरूकै माध्यमबाट अशोकका धर्मलेखहरू संसारमा पुगेको देखिन्छ । सम्झन वा उल्लेख गर्न लायक अशोकको धर्मपत्रको आधारमा अशोकको छ सय वर्षपछि चीनबाट भारत पुगेका बौद्ध पर्यटक विद्वान् फाहियानले यो उल्लेख आफ्नो पुस्तमा गरेका छन् — “ सबै किसिमको मत (ideology) कुनै न कुनै कुरोको लागि राख्न हुन्छ ।

अरूहरूको मतको आदर गरेर नै हामीले आफ्नो मतलाई उकास्न सक्ने हुन्छौं । त्यसैले सबैको मतको कदर गर्न सिकौं । ” उपर्युक्त धर्मपत्रको प्रचार चीनमा हुँदा विशाल चीनको राज्यकाल हान वंशको थियो । इशाई युग शुरू हुनु भन्दा पहिले नै चर्चित बौद्धमत यस हानवंशको समयमा कसरी राजकीय ढंगले ग्रहण गरियो भन्ने एउटा रोचक प्रसंग पनि छ ।

एक दिन हान राजाले सपनामा एक जना १६ किट अग्लो मानिस देखे । त्यस अग्लो मानिसको मुखमा साह्रै राम्रो तेज थियो । उनले देहताृत्यो मानिस पश्चिमतिरबाट आइरहेका थिए । उनी मानवसूर्य थिए ।

उपरोक्त किंवदन्ती अनुसार हान राजाको राजधानीबाट पश्चिमतिर द्रुत पठाएर साँच्चै नै त्यो मानिसलाई राजाले खोज्न पठाउँदा द्रुतले बुद्धमूर्ति र प्रज्ञापारमिता (बौद्धग्रन्थ) भेट्टाएर राजाकहाँ लगिदियो । बौद्धधर्मको शुरूवात त्यहाँ औपचारिक ढंगले भयो । अर्थात् राजकीय स्वीकृति मिल्यो ।

(विश्वमा सर्वप्रथम काठको अक्षरमा बौद्धग्रन्थ छापिएको चीनको मुद्रण कलाको नमूना उसै बेलादेखिको हो ।) भारतमा अशोकको मृत्यु पछिको पचास वर्ष फेरि ब्राह्मणवादले छोएको घटना अनुसार अब बुद्धलाई पनि देवता नै मान्न थालेका थिए । क्रमशः कुशान साम्राज्य स्थापना भयो । उनै कुशान साम्राज्यका सम्राट् कनिष्क पनि कट्टर बौद्ध भए । उनै कुशान (मंगोल) वंशले आफ्नो पुर्खाली देश मंगोलमा आवत जावत गर्दा रेशापथको महत्व बढेको थियो । अनि, त्यहीँबाट बौद्धधर्मको पनि निर्यात हुँदै रह्यो । त्यस्तै, सिकन्दर (Alexander the Great) को जमानामा पश्चिम एशिया यूनानीहरूले जितेर राज्य गरिरहेँदा सेलुकस, मिराण्डर

आदि बौद्ध यूनानी शासकहरूले आफू आफ्नो क्षेत्रमा बौद्धधर्म प्रचार प्रसार गराए जसबाट पश्चिमी यूरोप प्रभावित भएका थिए। उपर्युक्त बौद्धधर्मको प्रसारण सन्दर्भमा भारत रोम, भारत चीन, भारत बीचमा भएता पनि व्यापारिक, राजनैतिक एवं सांस्कृतिक सम्बन्धले गर्दा एशिया सर्वोत्कृष्ट रहेको तथ्य वर्तमान इशाईहरूको धर्मग्रन्थ (बाइबल) The New Testament मा पनि उल्लेख छ ।

त्यसबेला, जहाँ जहाँ बौद्धहरूको बस्ती छ त्यहाँ त्यहाँ बौद्ध विहारहरू, वैपुल्य पुस्तकः सिद्धान्तहरूद्वारा प्रतिपादित ग्रन्थ र स्तूपहरू, ग्रन्थागारहरू (libraries), एवं शास्त्रार्थका लागि सामियानाहरूको निर्माण गर्ने प्रचलन थियो। भनिन्छ, दुइजना बौद्धहरू चाहे जुनसुकै पेशाकै किन न हुन् भेट हुन साथ जीवनको औचित्यताको विषयमा छलफल भैहाल्थ्यो र उनीहरूले गरेका छलफलको निष्कर्षका कुराहरू बास बसेकै ठाउँमा भएता पनि लेखेर (inscriptions) जाने चलन थियो ।

रेशापथ यस निमित्त भनिएको हो कि त्यस बाटोबाट चीनियाहरूले आफ्नो देशमा बनेका संसारका सबैभन्दा असल रेशमी कपडा, जुन त्यसबेला यूरोपीय मानिसहरूलाई बनाउने तरीका नै थाहा थिएन, बेचन यूरोपको 'रोम' सम्म पनि पुग्थ्यो ।

खरोष्ठी (ass-lip) भाषामा लेखिएका असंख्य शिलालेखहरू बौद्धजगत्का उनै नमूना हुन् भनिन्छ । रेशापथको आगमनताका बणिक् बौद्धहरू (Religio-us trade Missionaries) ले भारतदेखि (लड्डाख) पूर्वो एवं पश्चिमी क्षेत्रसम्म बौद्धभिक्षुहरू समेत पठाउने परंपरा रहेबाट उक्त तथ्यहरू सत्य प्रमाणित भै आएका छन् । खरोष्ठी भाषा भारतको उत्तर पूर्वोको

दृष्टिमा आएको भएता पनि मध्यएशिया र चीनमा यसको प्रचार भएको थियो तर क्रमशः पछि विलीन हुँदै गएता पनि बौद्धधर्मको नाताले संसारका दश उन्नतशील राष्ट्रका अजायब घरहरूमा (museum) यसका शिलापत्रहरू संरक्षित छन् ।

फेरि पनि, भारतका अखिरी महान् बौद्धसम्राट् हर्षवर्धनको समयमा भारत र मध्य एशियाको मुलुकहरूको भ्रमणमा आएका चिनियाँ यात्री ह्वेनसांगले यस रेशापथको अति कठिन भाग गोबी (Gobi desert) पार गरेर आएका थिए । बाटोमा ताशकन्द, समरकन्द, बलख, खूतन एवं यारकन्द हुँदै फर्केका थिए । उनले नालन्दा विश्व विद्यालयमा बौद्धदर्शन पढेको बेलामा उक्त विश्व विद्यालयमा कमसेकम दस हज्जार शिक्षार्थीहरू थिए भन्ने कुरो पनि उनको वृत्तान्तमा उल्लेख छन् । ती मध्ये ९०% भिक्षु भएर देश देशावरमा पुगेका थिए । यो नै सातौँ शताब्दीको बौद्धचलपहल मानिन्छ ।

सवालाख श्लोक भएको प्रज्ञापारमिताका अतीव संक्षिप्तरीकरण सात अक्षरको कूटाक्षर (प्रज्ञापारमिताय) पनि तत्कालीन बौद्धमिसन (खास गरिकन चीनियाँ बौद्धहरूले) एशिया माइनर भरी शिलापत्र छरेर गएका थिए । त्यसबाट यो थाहा हुन्छ कि बौद्धधर्मका ती अनुयायीहरू बौद्धधर्म प्रचार प्रसारको निमित्त आफू कति समर्पित, चिन्तित एवं त्यस्त थिए ।

विशाल भयावह मरुभूमिले घपक्क ढाकेको त्यो यमपुरीकी संज्ञा भएको रेशापथमा समेत कति पनि विचलित नभैकन यात्रा गर्ने ती महान् बौद्धहरूको योगदान आजसम्म त्यस पाँच हज्जारभन्दा बढी किलो मिटर लम्बाइको बाटोको प्रत्येक मोड, घुम्टी, पुल, पौवा र चौताराले देखाइरहेका छन् ।

ती बौद्धहरू महान् थिए, जसले महायानकी महत्तालाई विश्वमा छरिदिए। तर, आज हामी हीनमा महाहीन बन्दै आफ्नै देशभित्र पनि केही गर्न र भन्नु सकिरहेका छैनौं। तैपनि, हामी बौद्ध हौं त भन्दैछौं।

“चीनमा हान राजाको पालादेखि पश्चिमबाट पनि सूर्य उदय हुन सक्छ भन्ने आहान रह्यो किन भने उनीहरू बुद्धलाई नै सूर्य मान्ने भएका थिए।”
स्मरण रहोस्, हाच्चा स्व. पूज्यवर भन्ने धम्मालोकले महाचीन यात्रा गर्दाको सियान (Sian) पनि रेशापथको 5 दशमलब पाँच किलो मिटर क्षेत्र हो।

थाहा पाउनु पर्ने कुरा

१. सानो भनेर हेप्न नहुने ४ बस्तु -

- (क) “राजकुमार” जसले पछि राजा हुँदा बदला लिनु सक्छ।
- (ख) ‘सर्प’ जसले टोक्नको मारिने दिन सक्छ।
- (ग) ‘आगो’ जुनले घर र गाउँ नै भस्म पारिदिन सक्छ।
- (घ) ‘भिक्षु’ जसले तेजिलो शील देखाउन सक्छ।

२. मानिसलाई हित गर्ने ४ कुरा -

- (क) ‘सदाचार’ जसले बूढाबूढी नहुन्जेल सम्म नै शीलवान् गराउँछ।
- (ख) ‘आत्मविश्वास’ जसले सधैं श्रद्धालाई बलियो पारिन्छ।
- (ग) ‘विवेक बुद्धि’ जुनले रत्न झैं प्रज्ञालाई चम्काउँछ।
- (घ) ‘असल काम’ जुन चोरले चोर्न नसक्ने पुण्य हो।

३. ४ ठूलो कुरा -

- (क) संसारमा सबभन्दा ठूलो कुरा ऐश्वर्य आफ्नो अधीनमा हुनु।
- (ख) बस्तुमध्ये सबभन्दा ठूलो कुरा स्वस्तीमान्छे।
- (ग) विद्वत्ताको ठूलो दान क्रोध जान्नु।
- (घ) ठूलो विपत्ति चोरी हुनु।

शान्ति

जगतनारायण (भस्कु)

बाँध्यः - ७ वनेपु

(१)

अशान्तिबाट पीडित भएकालाई
शान्तिको मिठो रस पिलाइदेऊ
अज्ञानताबाट निराश भएकालाई
ज्ञानको दियो बालिदेऊ।

(२)

शान्तिको खोजीमा लागेकालाई
शान्तिको बाटो रोजिदेऊ
अशान्तिबाट मुक्त हुन खोज्नेलाई
शान्तिको आनन्द मिलाइदेऊ।

(३)

ज्ञानको पछि पछि लाग्नेलाई
बुद्धको उपदेग सुनाइदेऊ
अज्ञानलाई छाड्न खोज्नेलाई
बौद्धधर्मको कथा सुनाइदेऊ।

(४)

शान्तिभूमि नेपालमा जन्मनेलाई
बुद्धको ज्ञान छर्न देऊ
शान्तिको समुद्रमा रहनेलाई
शान्तिको नुनिलो रस पिउन देऊ।

आमाबाबुको सेवा गर्नु उत्तम मंगल हो

- भिक्षु मैत्री

मातापितु उपत्यानं पुतदारस्स संगहो ।

अनाकुला च कम्मन्ता एतं मंगलमुत्तमं ॥

‘आमाबाबुको सेवा गर्नु, पत्नी र छोराछोरीलाई पालनपोषण गर्नु, आकुल ब्याकुल र बिध्न बाधा हुने काम नगर्नु उत्तम मंगल हो ।’

ब्रह्माति मातापितरो-पुत्रा चरियाति वुच्चरे ।
आहुनेय्या च पुत्तानं-पजाय अनुकम्पका ॥

यो गाथा बुद्धको मुखबाट निस्केको हो । मातापिता ब्रह्मा हुन्, पूर्व आचार्य हुन्, आहुनेय्य हुन् र प्रजानुकम्पक हुन् । बौद्धसाहित्यमा आमाबाबुलाई ब्रह्मा समान मान्ने गरिएको छ । जसरी महाब्रह्मामा संसारप्रति मैत्री, करुणा, मुदिता र उपेक्षा चार गुणहरू रहन्छन् त्यसरी नै अपना बालबच्चाप्रति आमाबाबुले पनि यी गुणहरू प्रयोग गर्ने गर्दछन् । त्यसकारण उनीहरू ब्रह्मा समान हुन् ।

आमाबाबुको अर्को नाम हो ‘पूर्वाचार्य’ । बाल्यावस्थामा कुन कुरा गर्न हुने र कुन कुरा गर्न नहुने भनी ज्ञान हुँदैन । त्यसबेला आमाबाबुले बच्चाहरूलाई प्रारम्भिक शिक्षा र उपदेश दिई सहीबाटोमा लगाउँछन् । त्यसैले उनीहरूलाई गुरु समान मानी पूर्वाचार्य भनिएको हो ।

आमाबाबुले बच्चाहरूलाई गर्भावस्थादेखि नै स्याहार सम्भार गरी सुरक्षा गर्दछन् । त्यसैकारण उनीहरू आहुनेय्य हुन्छन् । बुद्ध भन्नुहुन्छ - “बहु-उपकारा भिक्खवे ! मातापितरो पुत्तानं आपा-दका, पोसका इमस्स लोकस्स दस्सेतारो ।” “भिक्षु हो ! आमाबाबु बच्चाहरूका लागि धेरै उपकारी हुन्छन् । उनीहरू बच्चाहरूको जीवन उठाई सुरक्षा र पोषण गर्दछन् अनि यस संसारलाई देखाइदिन्छन् ।”

आमाबाबुलाई प्रजानुकम्पक पनि भन्दछन् । आमाबाबुले बच्चाहरूलाई भित्री हृदयदेखि अनुकम्पा राख्दछन् । भगवान् बुद्ध भन्नुहुन्छ - “बच्चाहरू आमाबाबुप्रति ऋणी छन् ।” ऋणबाट मुक्तहुने क्रम बताई भगवान् भन्नुहुन्छ - “हे भिक्षु हो ! जुन छोराछोरीले श्रद्धाहीन आमाबाबुलाई श्रद्धालु, दुःशील आमाबाबुलाई शील-सम्पन्न, कपटी कंजुसी र लोभी आमाबाबुलाई दानी र त्यागी एवं मूर्ख आमाबाबुलाई ज्ञानी र बुद्धिमान् तुल्याउन सक्दछ त्यस्ता छोराछोरी आमाबाबुको ऋणबाट मुक्त हुन सक्दछन् ।

भगवान् बुद्धले बोधिसत्व हुँदा आमाबाबुको अनन्त सेवा गर्नुभयो । यी कुराहरू मातृपोषक

जातक, साम जातक र नन्दिय जातक आदिमा छर्लंग हुने गरी लेखिएका छन् । सर्वज्ञ बनिस्केका बुद्धले आमाबाबुलाई ससम्मान सेवा गर्नुभएको थियो र विश्वलाई आमाबाबुप्रतिको आदर्शता अगाडि राखिदिनुभएको थियो । भगवान्ले आफू जन्मेर सातौं दिनमा परलोक भएकी आफ्नी आमा महामायादेवीलाई देवलोकमा गई अभिधर्मको उपदेश दिनुभएर आमालाई श्रोतापत्ति फलमा प्रतिष्ठित गराउनुभएको थियो । यसैगरी बाबु शुद्धोदनलाई मरणावस्थामा अर्हत्मार्गमा प्रत्तिष्ठापन गरी कान्छी आमा प्रजापती गौतमीलाई प्र. भिक्षुणी बनाई अर्हत्मार्गमा राखिदिनुभएको थियो ।

(भिक्षु मंत्री)

भगवान् बुद्धका अग्रश्रावक सारिपुत्र अर्हत् महास्थविरले मिथ्यादृष्टिमा लागेकी आफ्नी आमालाई श्रोतापत्ति फलमा प्रतिष्ठित गराइदिनुभएको थियो ।

यो मातरं वा पितरं वा जिन्नकं गत योब्रनं ।

पहूसन्तो न भरति तं जञ्जा वसलो इति ॥

“जसले उपस्थान गर्ने क्षमता भएर पनि बूढा भएका आमाबाबुलाई अपमान गर्दछन् र

उपस्थान गर्दैनन् भने त्यस्ता व्यक्ति वृषल एवं चाण्डाल हुन् उनीहरूको हानि नै हुन्छ ।”

आमाबाबुको छोराछोरीप्रतिको प्रीति सम्बन्धमा एउटा उदाहरण राजा बिम्बिसारको स्नेहलाई लिन सकिन्छ -

एक दिन देवदत्त भगवान् बुद्धसँग प्रतिस्पर्धा गरी संघभेदी भई बुद्धको संघबाट छुटेर आए । आफ्नो स्वाधर्पूतिका लागि उनले राजा बिम्बिसारका छोरा अजातशत्रुलाई हातमा लिएर भेदनीति खेल्दै बुद्धप्रति श्रद्धा राख्ने बिम्बिसारको राज्य खोसी छोराेले राज्य गरून् र बुद्धप्रति पनि अनादर गरून् भनी जवान अवस्थामा नै राज्यको सुखभोग गर्नुपर्छ भनी अजातशत्रुलाई उस्काए र बाबुलाई मार्ने सल्लाह दिए । यसले अजातशत्रुको मन सम्राट् बन्न उत्तेजित भयो । एक दिन अत्तो थापी बाबुसँग उनले ढगडा गरेर राज्य मागे । राजा बिम्बिसारले प्रेमपूर्वक नै उसलाई राजमुकुट पहिराइदिए ।

त्यतिमै उनलाई सन्तोष भएन । बाबुले मुकुट फिर्ता लेला भनी शंका गरेर उनलाई कैद गरेर जेलमा थुनिदिए । बाबुको जीवन रहुन्जेल कुनै बेला राज्य फिर्ता हुन सक्नेछ भन्ने भेदनीति खेलेका देवदत्तले सुनाइदिएपछि जेलमा खाना नपठाई मार्न कुप्रयास गरे । आमाचाहिंले लुकीछिपी बाबुलाई खाना खुवाउने गरेको देखेर आमालाई पनि बाबुसँग भेट्न बन्द गरेर भोकभोकै राखे । यतिमा पनि बाबुको जीवन लीला समाप्त नभएकोले बाबुको पैताला चिर्ने लगाएर त्यसमा नून र तेल हाल्नलगाई आगोमा सेकाउन लगाए । यो वेदनाले बिम्बिसारले प्राण त्याग गरे ।

संयोगको कुरा । अजातशत्रुका बाबु मरेकै दिन उनको छोरा जन्म्यो भन्ने खबर आयो । उनलाई अपार हर्ष लाग्यो । उनले मनमनं सम्फे कि आफू जन्मेको दिनमा पनि आफ्ना बाबुलाई त्यतिकै खुशी लागेको होला । उनी तत्काल आमाकहाँ पुगे । आमाले भनिन् -- "तिमी जन्मेको बेला तिम्रो बाबु खुशी भएको कुरा बयान गरेर साध्यछैन । तिम्रीलाई कति माया गर्थे भन्ने कुरा शायद तिम्रो दुश्चिन्तले पत्याउन सक्दैन होला । तिम्री सानो बच्चा थियौ । तिम्रो हातको एउटा औंलामा ठूलो खटिरा आएर पाकिराखेको थियो । घाउ दुखेकोले तिम्रो रुवाइ कसैगरी पनि रोकिएको थिएन । तिम्रीलाई तिम्रो बाबु कहाँ लगियो त्यसबेला राजा न्यायालयमा बसी जनताको अपील सुनिराखेका थिए । तिम्रो घाउ दुखेर रोएको होला भनी तिम्रो खटिरा भएको औंला-

लाई आफ्नो मुखमा घुसारी राजाले तिम्रो दुखाइ शान्त गर्न खोजे । साँचैपनि तिम्री आनन्दसँग निदायो । तिम्रो पाकेको खटिरा मुखभित्रै फुट्यो । मुखभरि पीप रह्यो । तर तिम्रीले त्रिउंकेर घाउ दुखेको ले सहन नसक्ला भनेर निदाउन्जेलभित्रमा ती पीपहरू घुटुघुटु निलिदिए ।" या कुरा सुनेर अजातशत्रुको मन पितृश्रद्धामा रसायो । तुरुन्त पागल ऊँकरायो -- "मेरा बाबुलाई फेलबाट छोडिदेउ, मैले हुकुम गरें ।" त्यसैबेला एकजना मन्त्रीले राजा मरेको खबर पत्र उनको हातमा राखिदिए । उनलाई पश्चात्तापको आगोले पोल्थ्यो । त्यसदिनदेखि अजातशत्रुले जीवनभर मुखपूर्वक निदाउन सकिन ।

यसैकारण बुद्धधर्ममा आमाबाबुको सेवामा विशेष जोड दिइएकोछ र आमाबाबुको सेवा गर्नेको मंगल हुन्छ भनिएकोछ । - ० -

आजीवन ग्राहकमा थपः

- ४२१) श्री लक्ष्मीलाल मानन्धर हेटौँडा,
 ४२३) श्रीमति तारादेवी शाक्य, ऊव्रहा, ल. पु.
 ४२५) श्री सम्सेर बहादुर थकाली, पोखरा
 ४२७) श्री संघरत्न शाक्य, बलम्पु, ओम्बहाल
 काठमाडौं

- ४२२) श्री गिरिमान शाक्य, क्वालखु, ल. पु.
 ४२४) श्री बाबुकाजी शाक्य नागवहा, ल. पु.
 ४२६) श्री विश्व शाक्य पोखरा,

दाँत बलियो पार्ने उपाय

प्रतिदिन जति पटक मलमूत्र त्याग गरिन्छ त्यति पटक दाँतका दुबै बंगारा जोडेर जोडले दबाइराख्ने । जति बेलासम्म मलमूत्र निसृत भइरहन्छ त्यति बेलासम्म त्यसै प्रकारले दाँतमाथि दाँत दबाईराख्ने । दुई चार दिन

त्यसो गर्नले कमजोर भएको दाँतको जरा बलियो भएर आउँछ । सधैं यस्तो अभ्यास गर्नाले दन्तमूल वृद्ध भई दाँतले धेरै कालसम्म काम दिन्छ र दाँतमा कुनै प्रकारको रोग लाग्ने डर हुँदैन ।

२०४५ सालको विजया दशमीको

शुभउपलक्ष्यमा

सम्पूर्ण नेपालीहरूको

सुस्वास्थ्य, समृद्धि, र उत्तरोत्तर प्रगतिको लागि

-०-

हार्दिक मंगलमय कामना

राष्ट्रिय वाणिज्य बैंक

केन्द्रीय कार्यालय

दंगाल, काठमाडौं ।

अदृश्य पहरा

— विष्णुरत्न शाक्य

अनन्त अदृश्यगु शक्ति दु न्हां
वैगु नां थन थी थी दु
अस्तित्व धैगु मसिया: झीसं
मखंक याइगु मखुगु ज्याखें ।१।

पंगल: मल्लिक असंख्य प:सां
पुत्तु प्वीकेत मां स्व:सां
सात्तु सालिगु तृष्णां या:सां
फैमखु थी हे खंसां वैंत ।२।

मोलाहिजा पक्षपात वैंके मद्रु न्हां
मिक्षु भिक्षुनी गृहस्थ जूसं
वैगु मिखाय् ला फुकं बराबर
उकि वैगु नां सदा अमर ।३।

मद्रु धैगु मद्रु व न्होयासं दु
स्वये बलय् अन सुं मद्रु थें च्वं
ध्यावक झैगु नव:गु ज्याखें
ख्वा: ख्वा: पत्ति प्रभाव वखें ।४।

एकान्तय् था:गु सुनां मखंगु
पाप यायेत सुं नं न्ह्यच्यूसं
वैगु मनं बी सर्जाय वैंत
ध्व फुक वैगु प्रभाव ख: ।५।

छद्यंगूया मिखां खने मदये वं तुं
अदृश्य-पहरा मद्रु धायि मते न्हां
रेडियो टि. मि. संचालन ज्वीगु
सूगु शक्ति नं उगु हे ख: ।६।

जीवन सार्थक उबलय् ज्वी
प्रपंच प्रकृतिया गुबलय् ध्वी
निर्वाण प्राप्तिया आशा यायेत
असीके मगा:गु गुण हे ध्व ख: ।७।

इतिहासज्ञ व ग्रन्थधुर जूसं
व्यर्थ फुकं थने व्यवहारी मज्जसा
नये त्वने धाधो नयेगु भया:सा
धय् जक स्वीगु प्वा: जाह थें ? ।८।

वीरद चरित्र

आनन्दकुटी विहार गुठीलाई कम्प्यूटर प्रदान
२०४५ आश्विन ९, काठमाडौं -

यहाँको आनन्दकुटी विहारमा साविकको बुद्धपूजा उपरान्त एक कम्प्यूटर प्रदान समारोह पनि सम्पन्न भयो । भिक्षु अमृतानन्द महानायक महास्थविरद्वारा बौद्धजगत्मा अभाव भइरहेको नेपाल बौद्धशब्दकोश लेखिरहनुभएको सुकार्यप्रति देवा हुने गरी नेपाली अत्याधुनिक कम्प्यूटर सेट आनन्दकुटी विहार गुठीको लागि गुठीका संस्थापक भिक्षु अमृतानन्दलाई चन्दादाताहरूको तर्फबाट भक्तिदास श्रेष्ठ, हिसिभ्याजे, धर्मदास ताम्राकार र मुनिबहादुर शाक्यबाट हस्तान्तरण गरी प्रदान भयो ।

त्यस बेला सभापतिको आसनबाट भिक्षु अमृतानन्द महास्थविरले भन्नुभयो - "दुनियाँमा गर्नु पर्ने काम नै हो । प्रचार प्रसार आवश्यक भएतापनि काममा नै विशेष जोड दिनुपर्दछ । मैले जे भएँ त्यो आनन्दकुटी विहार-गुठी हो क्रियाकलाप हो । आनन्दकुटी विहार गुठीले १५ वर्षभित्र ५८ वटा पुस्तक प्रकाशित गरिसकिएको छ । अहिले प्रयास गरिरहेको शब्दकोशको लागि कम्प्यूटरको आवश्यकता ठानेको एउटैमात्र कारण अकारादि वर्णानुक्रम मिलाउन यसले ठूलो मद्दत गर्ने भएकोले हो । छिटो छरितोको लागि कुनैपनि उपकरण प्रयोग गर्नु त स्वाभाविक रूपमा कोशीश हुने नै भयो । विहार गुठीको उद्देश्य प्रचार प्रसार को माध्यम अपनाउनु होइन, यसको उद्देश्य बुद्धशासन स्थिरताको लागि संलग्न

भिक्षुहरू रहेको आनन्दकुटीको रक्षा गर्नु हो । आनन्दकुटी विहार गुठीको नामकरण पनि मात्र ज्ञापनको लागि गरिएको हो किनकि नामकरण नभै त्यहाँको उद्देश्यको ज्ञान कसैमाथि रहँदैन । यहाँबाट प्रकाशित पुस्तकको प्रभावले वैदिक धर्मवलम्बी ब्राह्मणहरू पनि प्रभावित भएका छन् । भूतपूर्व प्रधानमन्त्री टंकप्रसाद आचार्यले कौण्डिन्य गोत्रका ब्राह्मणहरू बुद्धका अप्रभावक शिष्य बनेको नेपाली ग्रन्थ पढेर आफूलाई कौण्डिन्य गोत्रको गौरव गरेर बुद्धसम्बन्धीलाई अगाडि सार्नुपर्ने कुरा बताउनुभएको छ ।"

सो बेला स्वागतभाषण गर्दै आनन्द कुटी विहार-गुठीका अध्यक्ष भिक्षु अश्वघोष महास्थविरले भन्नुभयो - "भिक्षु अमृतानन्द महास्थविरले प्रत्येक दिन अनवरतरूपमा १२ घण्टा आफूलाई समर्पित गरी बुद्धकालीन ग्रन्थहरू लेख्नुभएको छ । नेपालमा नेपाली भाषाको बौद्ध पुस्तक नभएकोले पुरानो पाली साहित्यकै आधार लिई पुस्तकलाई अगाडि सार्नुभएको छ । अहिले शब्दकोश लेखिरहनु-भएको छ । प्रकृतिको नियम अनुसार उमेर चढिसकेर स्वास्थ्य त्यति राम्रो नभए तापनि वहाँको मन बलियो छ । वहाँको मनोबल सहाहनीय छ । वहाँलाई सघाउन आज कम्प्यूटर प्रदान हुँदछ । मलाई लाग्छ कम्प्यूटर एक मिसिन हो, यो सधैं ठीक रहिरहँदैन यसले कहिले काहीँ झूठ कुरा दिन सक्दछ । आज ठूल ठूला अड्डाहरूमा कम्प्यूटरले देखाएको भनी विश्वास राख्ने भएको छ ।

यसले भूल गर्दा करतिर्ने ठाउँहरूमा करदाताहरूले अनावश्यक झोझ बहन गरी नभएको शुल्क पनि बुझाउनु परेको छ कि भन्ने शंका लागेको छ । साधारण जनतालाई ज्ञान नहुने कुरा भएकोले जिम्मेदार व्यक्तिहरू यसप्रति चनाखो हुनु आवश्यक देखिन्छ ताकि यसले गरीब गुहवार असहायहरूको शोषण नहोस् । यस कम्प्यूटर प्रदान गर्ने पुण्य कार्यमा मैलेपनि सक्दो चन्दा दिने अठोट गरी रु. ३०००१- अर्पण गरेको छु । मर्तग पैसा भएको भए अह पनि दिन्थे हुँला । भिक्षुहरूसँग बैंक बैलेन्स छ, धेरै पैसा बढेको छ भन्ने गाइँगुईँ म सुन्ने गर्दछु तर विश्वास दिलाएर भन्छु मेरो बैंक बैलेन्स छैन र त्यस्तै धेरै भिक्षुहरूसँग यो हुँदैन पनि । कसै कसैसँग होला त्यसमा म केही भन्न सकिदैन ।”

यसंगरी दार्जिलिग, फ्रान्स र अमेरिकामा ७ वर्ष काम गरेका कम्प्यूटर निर्माता मुनिबहादुर शाक्यले भन्नुभयो - “संस्कृति, भाषा र लिपिको सेवा गर्नु आफ्नै सेवा गर्नु हो । अमेरिकनहरूले आफ्नो देशप्रति गौरव राखेर ससानो जहाजहरूमा पनि झण्डा राख्छन् र राख्न पाइने व्यवस्था त्यहाँ रहेको छ भन्ने उनीहरूको आत्माभिमानी समेतबाट प्रभावित भएर मैले आफ्नो देशको राष्ट्रभाषा नेपाली र मेरो मानुभाषा नेपालभाषाको कम्प्यूटर बनाउने कोशीश गरेको हुं । जापानीहरूले काठको ढलक बनाई नेपालको सांस्कृतिक एवं ऐतिहासिक भाषा नेपालभाषाको अध्ययन र सेवागरेको देखेपछि मलाई पनि कर्तव्यबोधले खिँचेको हो । कम्प्यूटरले बोल्छ पनि । कम्प्यूटर चलाउन अंग्रेजीभाषा नै सिक्नुपर्दछ भन्ने छैन । जापानमा जापानी भाषामा नै कम्प्यूटर बनेको छ । कम्प्यूटर बफादार नोकर हो । यसले शब्दकोष बनाउन पनि ठूलो मद्दत गर्दछ । मानिसको दिमाग ज्ञानले भरि-

पूर्ण छ तर छिटो हुँदैन । त्यो दिमागलाई कम्प्यूटरले छिटो तरीकाले मद्दत गर्दछ ।”

भिक्षु अमृतानन्द महास्थविर समक्ष शील प्रार्थना भई शुरू भएको त्यस समारोहमा भक्तिदास श्रेष्ठले शब्दकोषको निर्माणमा कम्प्यूटरले ठूलो मद्दतगरी समयलाई बचाइदिने भएको हुँदा त्यो बचेको समयबाट भिक्षु अमृतानन्दको कलमले अर्को ठोस योगदान प्राप्त हुनेछ भन्ने आशा व्यक्त गर्नुभयो । भिक्षु अमृतानन्दले कम्प्यूटर निर्माता मुनिबहादुर शाक्यलाई गुठीको तर्फबाट प्रशंसापत्र र आफ्नै तर्फबाट अभयमुद्राशैल को उभिरहेको एकफूट ऊँचो बुद्ध-मूर्ति उपहार प्रदान गर्नुभएको थियो । भक्तिदास श्रेष्ठले सहयोगको लागि अपील गर्नुभएको पत्र शान्तरत्न शाक्यले सुनाउनुभयो भने समारोहको क्रियाकलापमा भिक्षु मैत्रीले सघाउनुभएको थियो । त्यस बेला विवंगत थाइलैण्डका संघराजा अरियवंश महास्थविर अनि गएको भाद्र ५ गते भएको भूकम्पबाट निधन भएकाप्रति श्रद्धाञ्जली अर्पण गर्दै एक मिनेट मौन धारण गर्नुका साथै शोकसन्तप्त परिदारमा समवेदना पनि व्यक्त गरियो । त्यस कम्प्यूटर प्रदान गर्न जम्मा ७२६०२१- को रकम प्राप्त भएको या प्रति-व्यक्ति रु ५०००१- प्रदान गर्ने हुँदा भक्तिदास श्रेष्ठ कर्ण-शाक्य, सानुरत्न स्थापित हितियाँजे, अरुण सराफ र मनि-हर्ष उद्योति हुनुहुन्छ भने ४००० - प्रदान गर्नेहरूमा मुनि शाक्य र पाटन ढोका बस सिन्डिकेट रहेको छ । यसरी ३०००१- प्रदान गर्नेहरूमा भिक्षु अश्ववोव, धर्मदास ताम्रकार र धर्मबहादुर धाँवा: रहनुभएको छ । २५०० र २००० प्रदान गर्नेमा क्रमश; भिक्षु सुभंगज, आफूलाल अवाले तथा लक्ष्मीदास मानन्धर हुनुहुन्छ । १५०० प्रदान गर्नेमा भिक्षु मैत्री, माणिकरत्न कंसाकार र काजीमान महर्जन हुनुहुन्छ । १२००१- दिनेमा यादवप्रसाद अर्याल हुनुहुन्छ भने

१००६१- दिनेहरूमा भैवाकाजी कंसाकार, भीमबहादुर श्रेष्ठ, शान्तरत्न शाक्य, सर्वज्ञरत्न तुलाधर, डबलकाजी तुलाधर, अष्टरत्न शाक्य, पूर्णकाजी तुलाधर, देखारत्न सिक्कीकार, नेपालप्रेस, भिक्षु बुद्धरक्षित, भिक्षु श्रद्धानन्द, धन खड्गे र कालु महर्जन हुनुहुन्छ ।

पाकिस्तानी विद्वान्बाट प्रवचन

२०४५ आश्विन ६, काठमाडौं -

स्थानीय बुद्धविहारमा युवा बौद्धसमूहको आयोजनामा मित्रराष्ट्र पाकिस्तानका ख्यातिप्राप्त विद्वान् प्रो. अहमद हसन दानीबाट रेशमपथ विषयमा भएको प्रवचन समारोहको शुरू भिक्षु सुमंगल समक्ष पंचशील प्रार्थना भई भएको थियो । काश्मिरबाट चीनजाने बाटोको बयान गर्दै बुद्धधर्म प्रचार प्रसारको माध्यम बाटोलाई स्लाइड समेत देखाई प्रो. दानीले त्यस विषयमा ६ वर्षदेखि अध्ययन गर्दै पद्मसंभवको विषयको खोजीमा नेपाल आएको कुरा बताउनुभयो । वहाँले मञ्जुश्री र अवलोकितेश्वरका मन्त्र अहिले पनि प्राप्त भएको कुरा बताउनुहुँदै तान्त्रिक बुद्धधर्म सबै पद्मसंभवसँग सम्बन्धित छ भन्नुभयो ।

त्यसबेला प्रो. दानीको परिचय गराउँदै लोकदर्शन बज्राचार्यले भाषा नजानिकन न कुनै इतिहास न संस्कृतिको नै ज्ञान हासिल गर्न सक्दछ भन्नुभयो । यसै सिलसिलामा ४४ वर्ष शिक्षक रहनुभएका प्रो. दानी संस्कृत पालि लगायत अरु भाषाको पनि ज्ञाता रहेर वर्षको तीन महिनामात्र पाकिस्तानमा रही अरुबेला अध्ययन अन्वेषण मा नै रहने कुरा बताउनुभयो । सो बेला विप्रेन्द्रप्रकाश महर्जनबाट स्वागत भाषण र समूहका अध्यक्ष हर्षमुनि शाक्यबाट अतिथिमा माल्यार्पण भएको गियो ।

प्रो. कमलप्रकाश मल्लको रूपातिवमा भएको त्यस

समारोहमा भू. पू. मन्त्री इतिहासकार भुवनलाल प्रधानले इतिहासमा भावुकता र श्रद्धामात्र हुनुहुन्छ, लेखिने भनिने कुरामा तथ्यता हुनुपर्दछ भन्नुभयो । यस्तै वहाँले विदेशीले लेख्यो भन्दैमा शतप्रतिशत ठीक छ भन्ने प्रवृत्ति नेपालीले लिनु मनासिव छैन र साम्राज्यवादी देशकाले निस्वार्थ-पूर्ण इतिहास लेखे भन्न नहुने कुरा कोट्याउँदै विदेशीहरू नेपालमा आउँदा थोरैमात्र ऐतिहासिक सामग्री भेटिएको हुँदा त्यसमा अनुमान बढिरहेका छन् र अहिले ती कुरा नभित्ने पनि सिद्ध भएर आएको छ भन्नुभयो । शान्तरत्न शाक्यबाट अतिथिलाई उपहार प्रदान भएको त्यसबेला देवरजितबाट धन्यवाद ज्ञापन भएको थियो ।

बुद्धधर्ममा समन्वय सम्बन्धमा प्रवचन

२०४५ आश्विन ९, काठमाडौं -

धर्मोदयसभा धर्मदूत समितिको आयोजनामा स्थानीय बुद्धविहारमा 'बुद्धधर्ममा समन्वय' विषयमा एक प्रवचन समारोहको आयोजना भयो । सो बेला प्रमुख वक्ता बुद्धधर्मका विद्वान् अयोध्याप्रसाद प्रधानले भन्नुभयो - "समन्वयवाद कुनै धर्ममा पनि छैन । बुद्धधर्मका जति पनि यान छन् ती सबैको अन्तिम लक्ष्य निर्वाण हो । बुद्धले ईश्वर छैन भने पनि ब्रह्मा र इन्द्र छ भन्नुभएको छ । बुद्धको धर्म नैष्कर्म्य हो । भगवान् बुद्धको धर्मलाई शून्य नै हो भन्नु ठीक छैन । यो शून्यवाद महायानीको कुरा हो । थेरवादले महायानको एउटा शब्दलाई पनि स्वीकार गर्दैन । बुद्धले कहिँ पनि शून्यको कुरा गरेको छैन । धर्मको विषयमा सहिष्णुता हुन सक्छ तर समन्वय हुन सक्दैन । साधारण मानिसको लागि थेरवाद भनेको हुँदैन अतः 'निर्वाण' एउटा कुरामा मात्र समन्वय हुन सक्छ अरूमा हुन सक्दैन ।" सो बेला धर्मोदयसभाका महासचिव, कोषाध्यक्ष एवं धर्मदूत समितिका सदस्य

सचिव क्रमशः आशाराम शाक्य, भक्तिदास श्रेष्ठ र सुवर्ण शाक्यले आ-आफ्नो राय व्यक्त गर्नु भयो ।

भक्तपुर धर्मोदय समाको शाखामा प्रवचन

२०४५ आश्विन १, भक्तपुर -

धर्मोदय समाको यहाँको शाखाले गत महिनादेखि प्रत्येक संक्रान्तिका दिन विभिन्न प्रवक्ताद्वारा धार्मिक प्रवचनको आयोजना गरेको सिलसिलामा प्रमुख प्रवक्ताको रूपमा आनन्दभूमि बौद्ध मासिकका सम्पादक सुवर्ण शाक्यले स्थानीय मुनिविहारमा प्रवचन गर्दै भन्नुभयो - "नेपालमा आफ्नै पनको प्राचीन बुद्धधर्म अपनाइआएको छ । यहाँ अहिले महायान, लामाधर्म र थेरवाद परम्पराका धर्मावलम्बी छन् । राजनैतिक कारणले बुद्धधर्मका केही अन्य धर्मका विधिहरू अपनाउन बाध्यभएको उस जमानालाई संक्षेप यहाँका बज्राचार्यहरूले बुद्धधर्मलाई तहस नहस हुनुबाट बचाएको कुरा सर्वसम्मत छ । उसबेला संरक्षण र हितका लागि अपनाएको विधिमा हाल धृष्टता, कंजूसी, कट्टरपना र आदम्बरीले ठाउँ लिएको छ । यसले गर्दा मानव कल्याणभन्दा मानवमाथि नै भेदभाव र उच्चनीच एवं स्वार्थपूर्ण प्रवृत्तिलाई बढावा दिने भई बुद्धधर्मका उद्देश्य, लक्ष्य र सिद्धान्तलाई अवमूल्यन गर्दै ल्याउने भएको छ । बौद्ध एकताको सट्टा बुद्धधर्म र बौद्ध जातिमा ह्यास ल्याउने क्रियाकलाप बढेर बहुजन हिताय, बहुजन सुखायको बिरुद्ध कदम हुन पुगेको छ । अतः समयानुकूल र व्यावहारिक रूपमा बुद्धधर्मलाई अँगाली आचरण शुद्धीतिर सबैलाई प्रेरित गर्ने र आफै उदाहरण बन्ने भई बुद्धको शरण जानु राम्रो हो ।"

भिक्षु महेन्द्र समक्ष शीलप्रार्थना भई शुरु भएको त्यस समारोहमा स्वागत भाषण गर्दै इन्द्रराज शाक्यले सबैले

धर्मको मर्म बुझेर अगाडि सार्नुपर्छ भन्दै नेपालमा चलिआएका सबैप्रकारका बुद्धधर्मलाई मानववादी गराई उत्थान गर्दै लै जानुपर्दछ भन्नुभयो । सो समारोह चैत्यरत्न शाक्यको सभापतित्वमा भएको थियो ।

शोकसभा

२०४५ भाद्र २०, नुवाकोट -

स्थानीय त्रिशूली स्थित सुगतपुर विहारमा उक्त विहारका दायकसभाको आयोजनामा सभाका धर्मरत्न शाक्य एवं आनन्दकुटीका भिक्षुमैत्रीका दिवंगत पूज्य पिता रत्न शाक्यको श्रद्धामा ५ मिनेट मौन धारण गरी शोकसभा गरियो । उक्त अवसरमा भिक्षु अनिरुद्ध महास्थविरले एक दिन सबैले यस अनित्य वेहलाई त्यागेर जानुपर्ने कुरा बताउनुहुँदै दिवंगत रत्नले आफ्ना छोरोलाई धर्मवृत्तको रूपमा प्रवृत्त गराई बुद्धधर्मको प्रचारक बनाएर भिक्षु मैत्री जस्ता परिश्रमी बुद्धशासनानुयायी बनाइजानुभएको मा दिवंगतप्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्नुभयो । यसरी नै दायकपरिषद्का सदस्य - सचिव बोधिरत्न शाक्यले स्वर्गीय शाक्यको जीवनीबारे प्रकाश पाउँ दिवंगतप्रति श्रद्धाञ्जली अर्पण गर्दै शोकस्तप्त परिवारप्रति समवेदना व्यक्त गर्नुभयो ।

बोधिसत्त्व विहारमा कार्यक्रम

२०४५ भाद्र ११, संखुवासभा -

यहाँको बोधिसत्त्व विहारका चन्द्रज्योति शाक्यको नेतृत्वमा आषाढपूणिमाको उपलक्ष्यमा बुद्धपूजा, पंचशील प्रार्थना एवं धर्मचक्र प्रवर्तनसूत्र पाठ गरियो । सो बेला सुमनादेवी, हीरादेवी, कृष्णकुमारी, हिलकुमारी र नर्बदा शाक्यबाट बौद्धधर्म सम्बन्धमा प्रवचन भएको थियो ।

त्यस्तै यलपंचदानको उपलक्ष्यमा बुद्धपूजा भई

विभिन्न वक्ताहरूबीट दानमाहात्म्यचारे धार्मिक प्रवचन सन्वन्न भयो । सो बेला स्थानीय ५४ घरका शाक्य परि-
वारहरू भेलाभई परम्परागत कुलाचार अनुसार धान,
चावल, दछिना आदि आदान प्रदान भयो ।

त्यसरी नै त्यहाँ श्री ५ मुमाबडासहाराणी रत्न राज्य
लक्ष्मी देवी शाहको शुभहीरक जन्मोत्सव प्रवचन कार्यक्रम
एवं वीषाबली आदि गरी मनाइएको थियो ।

विहारको वार्षिक उत्सव

२०४५ भाद्र २७, पाल्पा -

यहाँको तानसेन स्थित ज्ञानमाला सभा महाचैत्य
विहारको ४२ औं वार्षिकोत्सव कृष्णप्रसाद शाक्यको
सभापतित्वमा एक समारोहका बीच सम्पन्न भयो । त्यस
समारोहका ज्ञानमालासभाका सचिव चकोरमान शाक्य-
बाट वार्षिक क्रियाकलापको प्रतिवेदन र कोषाध्यक्ष
त्रिरत्नलाल शाक्यबाट आर्थिक विवरण पेश गरिएको
थियो । सो बेला संगीत संगमका उपाध्यक्ष केशवलाल
वज्राचार्यले संगमकार्फबाट रु. १५०००-ज्ञानमालासभा-
लाई प्रदान गरिएको जानकारी दिनुभयो । यस्तै सोम-
बहादुर शाहीले आफ्ना स्वर्गीय पिताजीको नाउँबाट रु.
३०००- उक्त सभालाई प्रदान गरेको जानकारी दिनुभयो ।

सो बेला स्थानीय नगरपंचायतका उप प्रधानपंच
भयमान लिगल र धर्मोदयसभा पाल्पा शाखाका अध्यक्ष
त्रिनिधालाल वज्राचार्यले आफ्ना मन्तव्य व्यक्त गर्दै नेपाल
भजनखलःहरूको आफ्नै ऐतिहासिक महत्त्व भएझैँ राणा-
कालमा स्थापित त्यस ज्ञानमाला सभाको त्यतिकै महत्त्व
रहेको कुरा बताउनुहुँदै धर्म, संस्कृति र समाजसेवामा पनि
यसले योगदान गरेको कुरा बताउनुभयो ।

सभाका उपाध्यक्ष मंगलनारायण नापितबाट धन्यवाद
ज्ञापन भएको त्यस समारोहमा सभापतिको आसनबाट

कृष्णप्रसाद शाक्यले आगामी वर्षको कार्यक्रममा विहारमा
एउटा हल बनाउने र संघउपनायक शाक्यानन्द महास्थ-
विरको असीऔं जन्मोत्सव भव्यरूपले मनाउने कुरा बताउनु
भयो ।

यस्तै गुंलाधर्म समाप्तिको उपलक्ष्यमा आनन्दविहा-
रमा बुद्धपूजा, शीलप्रार्थना र ज्ञानमाला भजनका साथै
भिक्षु शाक्यानन्द महास्थविरबाट धर्मदेशना सम्पन्न
भयो । सोबेला दिवंगत सुधम्मा अनगारिकाको संज्ञनामा
पुण्यानुमोदन भई छत्रराज शाक्यले नश्वर देहत्याग गर्नु
पर्ने र स्वजनको परलोकमा दुःखले विह्वल नम अनित्यता
सम्झनु पर्ने कुराबताउनुभयो । सो समारोहमा भिक्षुसंघ
र अनगारिकाहरूमा उपासक उपासिकाहरूबाट चीवरवस्त्र
दान प्रदान पनि भएको थियो ।

यसैगरी त्यहाँ विषयना ध्यानसंघको आयोजनामा
एवं संघ उपनायक भिक्षु शाक्यानन्द महास्थविर र छत्र-
राज शाक्यको सक्रियतामा २ महिने शनिवासरीय
साप्ताहिक ध्यान भावनाको कार्यक्रम पनि सम्पन्न भएको
थियो ।

अर्थ संकलन अभियान

२०४५ भाद्र २९, सुनसरी -

यहाँको धरान स्थित बुद्धविहार गत भाद्र ५ गते
गएको भूकम्पले क्षतविक्षत भएको छ । सो विहार पुननि-
र्माण गर्न विहारपरिवारले अधिराज्यभरिका धर्मप्रेमी-
हरूमा आर्थिक सहयोगका लागि आह्वान गरेको छ । सो
क्षतिग्रस्त विहारमा धर्मोदयसभा केन्द्र र धरान शाखाले
विशेष रुचि देखाएर निरीक्षण गरिदिएकोमा विहार
परिवारले धन्यवाद ज्ञापन गरेको छ ।

-○-

(Contd by previously Issue)

VIPASSANA – A way of practice to purify the mind.

Dr. Om Prakash Pathak

Dr. Veena Gaur

University of Delhi

Delhi - 110007.

The third way of practice is Patikulamanasikara. It explains of the loathsomeness of the outward body. We are so much proud of a heap of these things, it is the heap of arms, nails, teeth, skin, blood, bone etc. Similarly the eyes, ears, nose, mouth etc. are the different drains, to which dirty things are discharged. Thus we do not find in our body a thing for which we can develop pride. In this way observing the body is known as patikulamanasikara.

Dhatumanasikara presents the analysis of the basic material aspect of our body. Actually speaking the personality of man is composed of two things.- continuum of matter (Rupa) co-existing with mentality (Nama). To know that our very body is tiny kalapas all in a state of change is to know the true nature of

change or decay. This change or decay (anicca) occasioned by the continual breakdown and replacement of Kalapas, all in a state of combustion, must necessarily be identified as Dukkha, the truth of suffering. It is only when you experience impermanence (anicca) as suffering (dukkha) that you come to the realization of the truth of suffering, the first of the Four Noble Truths basic to doctrine of Buddha. Why? Because when you realize the subtle nature of Dukkha from which you cannot escape for a moment, you become truly afraid of, disgusted with, and disinclined towards your very existence as mentality-materiality (Nama Rupa), and look for a way of escape to a state beyond Dukkha, and so to Nibbana, the end of suffering. Here we have to discuss only Rupa

or matter or Dhatu. Therefore the basic matter is of four types, namely Pathavi (earth) Apo (water), Tejo (Fire) and Vayo (Air) and making clear understanding, the nature of these matter is called Dhatumanasikara.

The fifth way of practice is known as Asubhanumanasikara. Here Asubha means impure. It stands for developing mindfulness on the nasties of the 32 impure (Asuabha) parts of the body. It refers to the loathsomeness of the joint body after death. The body is thrown on the cemetery after death and loathsomeness of the body which is acquired ultimately at the time of death. This practice is meant to arouse in a passionately sensual nature, disgust towards the object of desire and conveys the sense of impermanency, which is the nature of all the manifested things.

As a feature common to all these five practices, we see that they lead to a state of detachment with regard to the body, grown from the observation of its nature and from a true understanding of it, thereby helping in the development of practising the

Vipassana towards the body.

2. Vedananupassana:

The second way of practising the Vipassana is Vedananupassana: "Vedanassa anupassanam ti Vedananupassana." The term Vedana rendered here by feeling, signified in Buddhist Psychology, as pleasant, unpleasant or indifferent sensation of physical or mental origin. Accordingly, there are three types of feelings. When the object is taken as agreeable, it is called pleasant feeling (Sukha-Vedana). On its being taken as disagreeable, it is taken as neither agreeable nor disagreeable, it is called indifferent feeling (Upekkha-Vedana). Further, the pleasant feeling may be physical and mental. The former is called Sukha-Vedana and the latter as somanassa-Vedana. The unpleasant feeling is also of two types, physical and mental. The former is the Dukkha-Vedana and latter receives its expression as Domanassa-Vedana. The indifferent feeling (Upekkha-Vedana) is only mental.

आनन्दकुटी विहार गुठीनाप छः

- "आनन्दभूमि"

गुगुं नं संघ संस्था स्थापना ज्वीबल्य् छगू उद्देश्य ज्वनाः हे स्थापना ज्वीगु खः । थथे हे स्वयम्भू स्थित 'आनन्दकुटी विहार गुठी' नं भिक्षु अमृतानन्द महास्थ-विरया संस्थापकत्वय् २०२९ साल आश्विन २२ गते घटस्थापना कुन्हु स्थापना जूगु खः । नेपालय् थेरवादी परंपराकथं बुद्धशासन क्वातुकेत भिक्षुपिसं तःधंगु कुतः यानाःलि आनन्दकुटी विहार स्वन । भिक्षु धम्मालोक महास्थविरया विशेष कुतलं स्थापना जूगु आनन्दकुटी विहारय् भिक्षु पिगु बास जुल । अले उपासक उपासिकापिं श्रद्धां अन वयेगु यात । धर्मदेशनाया नापं धर्मसाकच्छा ज्वीगु प्रमुख स्थान ज्वन । थुर्कियानाः संरक्षण व संभारया आवश्यकता महसूस जुल । अले व्यवस्थाया लागी नं सुधार स्थल । आवासया व्यवस्था जुसैलि आर्थिक रूपं नं सम्पन्न ज्वीमागुला जुहे जुल । थथे जुजुं संस्थाया रूपकाल । तर थुगु गुठी छगू संस्था जुया नं मेगु संस्थाया प्रकृतिनाप अलग्ग जुयाः संचालन जुया च्वन । थ्व खनीबलय् संस्था (गुठी) स्थापना जूबलय्यागु इतिहास व अवस्था मस्यूपिनी मत्ती अप्रजातान्त्रिक, संकुचित व अव्यवस्थित थें च्वनी । थुकीया वास्तविक रूप स्वल धाःसा गथे सुरू जूगु खः अथे हे थ्व गुठी उन्नतिया त्वाथः गगं संचालित जुयाच्चंगु खनी । थ्वहे इवल्य् आनन्दकुटी विहार गुठीया मुखपत्र जुयाच्चनाः गुठीया खें पिब्वयेत छन्नाः नापंतुं श्वासु लंगु इलय् खंगु खें, स्पूगु खें, चाःगु खें न्ह्यथनेगु कर्तव्य ताल ।

थुकथं आःतकया संक्षिप्त रूप व्वयेगु अवसर काल । थुकीया लागी गठन जूगु आनन्दकुटी विहारगुठीया उद्देश्य व नियमावली तत्कालीन प्रधान न्यायाधीश रत्नबहादुर बिष्टया न्यायिक ह्लाःति डाफटजुयाः पिन । उबलय्या ई बुद्ध संवत् २५२० व विक्रम सम्बत् २०३४ खः ।

१. उद्देश्य -

(क) आनन्दकुटी विहारया चिरस्थायी संरक्षण, मरम्मत, सम्भार व विकास तथा अन चर्चापि स्थविर परम्पराया भिक्षुसंघयात चतुप्रत्ययद्वारा उपस्थान यायेगु ।

(ख) बुद्धधर्मया सफूत प्रकाश, प्रचार व प्रसार यायेगु, बुद्धधर्मया शिक्षा बीगु व बौद्ध धर्म सम्बन्धी अन्वेषण याइपिं विद्वान्पित फुथें चाःथें छात्रवृत्ति प्रदान यायेगु ।

गुठीं थःगु मूल अचल सम्पत्तियात मुकथं संरक्षण यायेमाःगु नियम दु ले ? धकाः स्वयेबलय् खने दुकथं नियमावली नं ३ स 'गुठी' या उपधारा ३ कथं थुकथं उल्लेख जुयाच्चंगु दु -

"गुठीया खाताय् जाःगु चल अचल सम्पत्ति न्हनावनीकथं गुगुं हालतय् नं खर्च थाइमखु । अले उकीया न्याज, मुनाफा वा आयस्तां जक थुगु गुठी - पत्र उद्देश्य पूति यायेगु याइ ।"

थुकरं दुवाला: आर्थिक क्षेत्र्य दुहाँ वना: स्मृतिपुस्तक (minute-book) प्वीका स्वया: खने दुगु विवरण
 न्हायने बहजू ।

माइन्बूटया

पुस्तक पाठिका विवरण

पृष्ठ

१-९ (१) श्री ५ या सरकार राष्ट्रिय शिक्षा समितिया मिति २०२१।५।२० स आनन्दकुटी
 विद्यापीठया संस्थापक भिक्षु अमृतानन्दयात वःगु पौ अनुसार विद्यापीठया
 संवाचक समितिया मिति २०२१।५।२५।७ या निर्णयकथं आनन्दकुटी विहारया
 नामे खाता खोले याना: प्राप्त जूगु अनुदान रू: २,५४,५२८।११

१३. (२) आ. कु. विहारयात धका: श्री बेखानारायण सानन्धर पाखें वयाचबंगु
 सहायता रू. ६००।-

" (३) भिक्षु अमृतानन्द महास्थविर पाखें रू. १०,०००।-

३२. (४) दानपात्र पाखें रू. ५००।-

(०३४।४।५।४)

" (५) भुटानया राजमाता पाखें रू. १,०००।-

" (६) पर्वतारोही परजोर जापानी पाखें रू. ५००।-

३३. (७) १२ ह्य आजीवन सदस्य पाखें रू. ३,६३६।-

४४. (८) A २२ ह्य सज्जनपिनिपाखें रू. २,५०४।५०

" (९) भिक्षु अमृतानन्द पाखें रू. ४,२८६।५५

४७. (१०) भिक्षु अमृतानन्द पाखें रू. ५५,०००।-

५६. (११) भिक्षु अमृतानन्द पाखें रू. ५०,०००।-

६६. (१२) थाई विहार पाखें रू. ८,७७४।८५

६७. (१३) भिक्षु अनिरुद्ध महास्थविर पाखें रू. २०,०००।-

८६. (१४) थाई कठिनपाखें रू. ७०,५००।-

१०३. (१५) स्व. दातकुमारीया नाम रू. १,५१५।-

१०७. (१६) भिक्षु अमृतानन्द पाखें रू. ५,०००।-

१११. (१७) भिक्षु अमृतानन्द पाखें रू. ५,०००।-

११४. (१८) राधेश्याम सराफ पाखें रू. १०,०००।-

" (१९) (न्याहा) आजीवन सदस्य पाखें रू. १,५१५।-

११७. (२०) राधेश्याम सराफपाखें रू. ५,०००।-

" (२१) छह अमेरीकी पाखें रू. ३,०००।-

१२०. (२२) B. ३१ ह्य महानुभाव पाखें रू. १५,०५७।-

१२५. (२३) अनापारिका सुजाता पाखें रू. १,०००।-

१२९. (२४) स्वह्य आजीवन सदस्य पाखें रू. ९०९।-

" (२५) दान पात्र पाखें रू. २,२७१।-

(०४२ संतीर ३०)

१३०.	(२६) फुटकर व थाईपिन पाखें	रु. ६५,०००।-
१३१.	(२७) थाई राजगुरु पाखें	रु. १,२९,९००।-
"	(२८) मलेसिया भिक्षु पाखें	रु. १,८७०।-
"	(२९) भिक्षु अमृतानन्द पाखें	रु. ३४,०००।-
१३४.	(३०) भिक्षु अमृतानन्द पाखें	रु. ७४,६७१।१२
१४०.	(३१) थाई यूवकसंघया अध्यक्ष भुंज्यो पाखें	रु. ४०,०००।-
१४३.	(३२) चीनी बौद्धपाखें	रु. २१,०००।-
१४४.	(३३) मरणोपरान्त वडगु भिक्षु अमृतानन्द पाखें	रु. ५०,०००।-
१४५.	(३४) उगुं थुगुं चन्दा पाखें	रु. २३,६५७।-
"	(३५) दान पात्र पाखें	रु. ७,९०५।४५

(०४४।५.१३)

"	(३६) ५ ह्य आजीवन सदस्य पाखें	रु. १,५१५।-
१४९.	(३९) श्री यांगलक्ष, लण्डन पाखें	रु. १,२५०।-
"	(३८) थाई राजदूत पाखें	रु. १,०००।-
"	(३९) तीर्थधर तुलाधर, भेडासि पाखें	रु. २०७।-
१५०	(४०) मनांगेते पाखें	रु. १५०।-
"	(४१) शरणमान तुलाधर, बिजयश्वरी पाखें	रु. ५०।-
१५३.	(४२) भिक्षु अमृतानन्द पाखें	रु. ५१,४०७।-
"	(४३) थाई पार्टि पाखें	रु. १७,०८२।-
"	(४४) श्री लंका पार्टि पाखें	रु. २१०।-
"	(४५) मलेसिया सिंगापुर पार्टि पाखें	रु. २,०१४।-
"	(४६) चन्द्रबहादुर नकमीं, नयां बजार पाखें	रु. १,०००।-
"	(४७) हेरादेवी कंसाकार, जनबहाल पाखें	रु. ५००।-
"	(४८) जापानी पाखें	रु. १,५००।-

-१५०५

१५३. (५९) दानपात्र पाखें

(०४४ फागुण २४)

"	(५०) १ ह्य आजीवन सादस्य पाखें	रु. १,५३०।-
"	(५१) विविध पाखें	रु. ३०३।-
"		रु. ५००।-
"		रु. २,३३३।-
"		रु. ५,६९,६४०।५७
"		रु. ४,८८,४३५।०१
"		रु. १०,६०,४०८।५८

११,५८,७७०।५०

९,१७,०५६।४८

बाकी:- २,४१,७१४।०२

अडिटरबा रिपोर्ट कथं पुस्तक विक्री द्वारा
आम्दानी

०२६ नसे ०४५ आषाढ मसान्त तकया

०२९-०३१ या आम्दानी ह.	७,६४५।२५
०३१-०३४ या " "	१८,२४१।१९
०३४-०३६ या " "	९,१९८।३०
०३६-०३९ या " "	१८,३६५।-
०४१-०४२ या " "	८,८७४।२८
०४२-०४३ या " "	६,७७६।१०
०४३-०४४ या " "	९,७३९।५५
०४४-०४५ या " "	१९,५२२।२५
	<hr/>
	१८,३६१।९२

साइन्सूटया ४४ गूगु पृष्ठय् न्ह्यथनातः कथंया २२ ह्य सज्जन विनि नां-

(१) श्री तीर्थनारायण मानन्धर, कमलाछी	१०१।-
(२) ,, लोकदर्शन बजाचार्य, कमलाछी	१०१।-
(३) ,, कर्कटमान तुलाधर, असं	२०१।-
(४) ,, प्रो० कृष्ण बहादुर मानन्धर, ज्याठा	२००।-
(५) ,, इच्छाहर्ष बजाचार्य, जुद्धसडक	१०१।-
(६) ,, भाईकाजी रञ्जित, मजिपा:	१०१।-
(७) ,, अष्टरत्न शाक्य, जुद्धसडक	१०१।:
(८) ,, साहु जगतरत्न तुलाधर, जुद्धसडक	३-१।-
(९) ,, बेखारत्न सिक्रीकार, तेवहाल	५१।-
(१०) ,, धर्मबीर शाक्य,	१०१।-
(११) ,, चक्रमान शाक्य, चौखाछे गल्ली	१०१।-
(१२) ,, साहु कृष्णमान ताम्राकार, मद्राबौद्ध	१०१।-
(१३) ,, हीरारत्न, जहंछे असं	१०१।-
(१४) ,, चंन बहादुर राजमण्डारी, थंहीति	१०१।-

(१५) ,, बुद्धिरत्न तुलाधर, तैलाछी	१०११-
(१६) ,, रत्न बहादुर उपासक, बागबजार	२०१-
(१७) ,, सप्तरत्न वज्राचार्य, श्रीधः	१०११-
(१८) ,, पूर्णकाजी तुलाधर, भोटाहिटी	१०११-
(१९) ,, ऋछे बहादुर वज्राचार्य, किम्बोल	१०११-
(२०) ,, ज्योतिकाजि, मखं	१०११-
(२१) ,, रत्न बहादुर वज्राचार्य, आनन्दकुटी वि.	२०११-
(२२) ,, सकिमला पुन्ही कुन्हु उथे जूगु चानबुन	१०५५०

माइन्पूटया १२० गुगु पृष्ठय् म्हायना तःकथंया ३१ ह्य महानुभाव पिनि नां-

(१) भिक्षु अनिरुद्ध महास्थविर	२,२००१-
(२) श्री भक्तिदास श्रेष्ठ	१,०००१-
(३) ,, इच्छार्हर्ष वज्राचार्य	१,००११-
(४) ,, धर्मवीर शाक्य, जमल	१,००११-
(५) ,, प्रेम कृष्ण श्रेष्ठ	१,०००१-
(६) ,, वज्रराज शाक्य	२००१-
(७) ,, शील बहादुर वज्राचार्य	२००१-
(८) ,, पूर्णकाजी तुलाधर	२००१-
(९) ,, नानीभाई स्थापित, वटु	१४११-
(१०) ,, अष्टरत्न शाक्य, न्यूरोड	२००१-
(११) ,, लोकदर्शन वज्राचार्य	१,००११-
(१२) ,, पुरुषोत्तम मानन्धर	३००१-
(१३) ,, बेखारत्न उपासक	३००१-
(१४) ,, धर्मदास उपासक	३००१-
(१५) ,, भक्तिलाल श्रेष्ठ, थापाथली	५००१-
(१६) ,, तीर्थनारायण मानन्धर	३००१-
(१७) ,, बहादुर शाक्य	५००१-
(१८) ,, हेराकाजी सुइका	१०११-
(१९) ,, चार्ल्स प्रधान	१०१-
(२०) ,, माणिकरत्न कंसाकार, ज्याठा	२००१-
(२१) ,, शाक्यमुनि सिखीकार	१००१-
(२२) ,, दीर्घमान हिंसिगेन्जे	१,०००१-
(२३) ,, भाइकाजी रंजित	१०११-
(२४) ,, मोतिलाल शिल्पकार, जावलाखेल	१,०००१-
(२५) ,, मोतिकाजि तुलाधर	२०११-

(२६) ,, पशुपति श्रेष्ठ	१००१-
(२७) ,, श्रीमती विमला बजाचार्य	५००१-
(२८) ,, रत्न बहादुर बजाचार्य	५००१
(२९) ,, सुवर्ण शाक्य, उद्देशाहाः	३०० -
(३०) ,, अनगारिका विरति	५००१-
(३१) ,, अनगारिका सुमना	५००१-

व्ययपत्रे

२०२९ सालनिसे २०४५ आषाढ मसान्ततकया जम्मा खर्च

(१) बिहार अनुदान	रु : ७८,८८३१-
(२) अतिथि सत्कार	रु : २०,६३७५५
(३) मर्मत सम्भार	रु : ७४,४०८१९५
(४) ग्रन्थ प्रकाशन	रु : ४,३३,४४८१९४
(५) पत्रिका अनुदान	रु : १,२८,२३९१३३
(६) मसालन्द	रु : ११,७९२११२
(७) धर्मप्रचार	रु : ६८,९६५१८५
(८) डाक तार टेलिफोन	रु : ३१,३७३१७८
(९) तलब पारिश्रमिक	रु : १७,६५७१-
(१०) फुटकर	रु : ६,९०८५
(११) अडिट फी	रु : २००१-
(१२) एकाउण्टेण्टफी	रु : ४,४००१-
(१३) स्वास्थोपचार	रु : १८,९१०१६५
(१४) ज्ञेपरि आउने	रु : १४,९१७१८६
(१५) धर्मालोक दिवस	रु : ६,३१३१-
जम्मा : ९,१७,०५६१४८	

वार्षिक सभा सम्पन्न

२०४५। आश्विन २५ गते घटस्थापनाका दिन आनन्दकुटी बिहार गुठीको १६ औं वार्षिक महासभा सम्पन्न भयो। गुठीका संस्थापक अमृतानन्द महानायक महास्थविरबाट शील प्रदान स्वागत भाषण भिक्षु अश्वघोषले गर्नु भएको थियो।

सदस्य-सचिव भिक्षु मैत्रीले वार्षिक प्रतिवेदनका साथै अडिट रिपोर्ट सहित हिसाब पेश गर्नु भएकोमा सर्वसम्मति-बाट पास गरियो।

गुठीका पदाधिकारी निर्वाचनमा अध्यक्ष पदमा त्रिपिटकाचार्य भिक्षु कुमार काश्यप चुनिनु भएको छ भने उपाध्यक्ष रत्नबहादुर बजाचार्य र सदस्य सचिव भिक्षु मैत्री र अन्य १० जना कार्यकारिणी सदस्यहरू यथावत चुनिएका छन्।

अन्तमा संस्थापक महास्थविरले धर्मानुशासना तथा धन्यवाद ज्ञापन गर्नु हुँदै भन्नुभयो। गत २०२९ साल शुरु भएको यस गुठी आनन्दकुटी विद्यापीठ राष्ट्रीकरण गरेकोले र पुस्तक छपाई गर्नुको लागि नै हो। १६ वर्षको प्रगति बारे बिचार गर्दा सन्तोष जनक नै छ। यसमा मिथ्या धारणा राख्नु उचित छैन।